

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

İKİ HÖDÜĞÜN SEYAHATI

(Tam metin)

Beşinci Baskı

ANKARA CADDESİ No. 82 — İSTANBUL

HÜSEYİN RAHİMİ VE ESERLERİ

Hüseyin Rahmi Gürpınar 1864 yılında İstanbul'da doğdu. Babası, Sait Paşa adında bir subaydı. Annesini üç yaşındayken kaybetti. Çocukluğu teyzesinin yanında geçti. Öğrenimini, Mülkiye Mekteb'inde (Siyasal Bilgiler Fakültesi) tamamladı. Kısa bir zaman memurluk yaptı. 1908'den sonra gazetecilikle ve romanlarının geliriyle geçindi.

İlk romanını on iki yaşındayken yazdı. İlk yazısı «İstanbul'da Bir Frenk» adını taşıyordu ve 1888 yılında Ceride-i Havadis gazetesinde yayınlanmıştı. Ahmet Mithat Efendi ile tanıştıktan sonra ilk büyük romanı «Şık» Tercüman-ı Hakikat gazetesinde tefrika edilmeye başlandı. O zaman yirmi iki yaşındaydı.

Ömrünün sonuna kadar romanları ve hikâyeleriyle kendini her sınıftan okuyucuya sevdiren Hüseyin Rahmi'nin kişiliğinde açık bazı noktalar vardır: İstanbul'un konuşma dilini, kenar mahalle kadınlarını büyük bir ustalıkla canlandırır. Bütün romanlarında eşsiz ve dikkatli bir gözleme dayanarak, gerçekçi çığırda yürümüştür. Bir de mizah unsuru, olayları alaylı bir çerçeve içinde vermek, karakterinin başlıca özelliğidir. Duygudur. Mithat Efendi gibi, o da zaman zaman olayın akışını bir yana bırakarak, felsefe bilgilerini sayfalara aktarmaktan hoşlanır. Yazılarında ortaoyunu ve karagözün anlatım tekniğinden de yararlanmıştır. Konularında İstanbul dışına hiç çıkmamıştır. Gürpınar 1944 yılında Heybeliada'daki köşkünde ölmüş, Heybeliada mezarlığına gömülmüştür.

Atlas Kitabevi, büyük romancının 100. doğum yıldönümünde bütün eserlerini seri halinde basarak, Türk milletine sunmaya karar vermiş bulunuyor. Büyük halk romancısının eserlerindeki konular ve kişiler her

zaman canlı ve taptaze kalmıştır. Ancak, aradan geçen uzun yıllar içinde, dil bakımından, bugünkü kuşakların kolayca anlayamayacağı duruma gelmişti. Sayısı elliyi aşan bu romanları seri halinde yeniden yayınlamayı kararlaştırdığımız zaman, bu eserleri yetkili kalem sahiplerine bugünün diline aktarmayı da öngördük. Bu sadeleştirme işinde «Kendisi sağ olsaydı, bugün nasıl yazardı?» düşüncesi, ölçü olarak kullanılmıştır. Mustafa Nihat Özön, Tahir Nejat Gencan, Mükerrerem Kâmil Su ve Zahir Güvemli'den meydana gelen bir kurul bu işi üzerine almış bulunuyor.

İKİ HÖDÜĞÜN SEYAHATI ilk defa 1943 yılında yayınlanmıştır. Ondan sonra 1948, 1960, 1966 yıllarında birer baskısı daha yapıldı. 1966 baskısında **Zahir Güvemli** eliyle bugünün diline aktarılmıştır.

Iki Hdğn Seyahati

ODACININ yeğeni İrfan'la kmrcnn kardeşi Mahir pek sevişirler. Semtleri Edirnekapısı civarındır. Dostlukları iki seneyi aştığı halde daha birbirlerinin adını doğru söyleyemezler. Mahir, tekine İfran, o da ona «h» yi açık söyleyerek Maher der.

Boş vakitlerini mahalle kahvesinde geçirirler. Tavlaya bayılırlar. Ama pek akıllı sayıldıkları için uğraşırlar uğraşırlar, bir türlü beceremezler. Tavla oyununda bazen aralarında anlaşmazlık çıkar. Meselâ:

— İşte bana dört-altı geldi. İrfan, pulunęu kaldır işte, vuram..de hadi kaldır.

— Ulan ne diye vuriysin? Bağ hele bi yol parmahla da bah.. On sayi lâzım ki vuresin.

— İyi ya ola... Bana dört - altı geldi. Hepsini toparlarsak yirmi sekiz etme mi? İşte onun on sayısıyla vurdum. Artanı da sana bağışladım.

— řu tavlayı rgenemedin getti... Dört - altı yirmi sekiz eder mi hiç?  altımız eder yigirmi, bir de daha yigirmi alti...

— ok laf istemez. Pulunu vurdum, kaldır.

— Beni yanılتماęa savařma, vurulmaz.

— Hele bir bilene danıřsak da bah...

Giderler iyi bir tavla bilenden sorarlar. Bunların oyunlarına, hesap bilirliklerine kahvede glmedik kimse kalmaz.

Iki Hüdüğün Seyahati

ODACININ yeğeni İrfan'la kömürcünün kardeşi Mahir pek sevişirler. Semtleri Edirnekapısı civarındır. Dostlukları iki seneyi aştığı halde daha birbirlerinin adını doğru söyleyemezler. Mahir, ötekine İfran, o da ona «h» yi açık söyleyerek Maher der.

Boş vakitlerini mahalle kahvesinde geçirirler. Tavlaya bayılırlar. Ama pek akıllı sayıldıkları için uğraşır- lar uğraşırlar, bir türlü beceremezler. Tavla oyununda bazen aralarında anlaşmazlık çıkar. Meselâ:

— İşte bana dört-altı geldi. İrfan, pulunğu kaldır iş- te, vuram..de hadi kaldır.

— Ulan ne diye vuriysin? Bağ hele bi yol parmahla da bah.. On sayı lâzım ki vuresin.

— İyi ya ola... Bana dört - altı geldi. Hepsini topar- larsak yirmi sekiz etme mi? İşte onun on sayısıyle vur- dum. Artanı da sana bağışladım.

— Şu tavlayı örgenemedin getti... Dört - altı yermi sekiz eder mi hiç? Üç altımız eder yigirmi, bir de daha yigirmi alti...

— Çok laf istemez. Pulunu vurdum, kaldır.

— Beni yanıltmağa savaşıma, vurulmaz.

— Hele bir bilene danışak da bahı...

Giderler iyi bir tavla bilenden sorarlar. Bunların oyunlarına, hesap bilirliliklerine kahvede gülmedik kimse kalmaz.

İrfan'la Mahir bir gün mahalle kahvesindelerken müşterilerden yine o semtli bir yorgancı içeri girer. Birkaç gün kadar mahalleden nereye kaybolduğunu yorgancıya sorarlar. Yorgancı bir kahve ısmarlayıp cıgarayı da ağızlığına geçirdikten sonra anlatmağa başlar:

— Bir ev döşemek için birkaç arkadaş Büyükada'ya gittik. İş, bir hafta kadar sürdü. Orada kaldık. Şimdiye kadar kısmet olup da nasılsa gidememiştim. Söylerlerdi de inanmazdım. Birader neler gördüm neler... Dille anlatılmaz, parayla meydana gelmez...

Yorgancı sözü bu konudan tutturunca İrfan'la Mahir ağızlarını açıp karşısına oturarak bütün dikkatleriyle kulak verirler. Yorgancı devam eder:

— Öyle köşkler var ki kapılarının önünde mermerden cansız bekçiler duruyor. Arabaları hep fayton. Ama üzerlerinde körük yerine saçaklı iri şemsiyeler açılı...

— Ne diyi? Şemsiyeler tekerlekli mi diyi?

— Di bira ki anlayak...

Yorgancı:

— O bahçeler, o kameryeler, o kuleler, vapur çarkı gibi dönen yel değirmenleri, fistanlı küçük köşkler...

İrfan yavaşça arkadaşının kulağına:

— Fistanlı köçekler mi diyi?

— Kulağını iyi uzat ki iyi anlayasın. Ben ne bilem?

Yorgancı:

— Hele çam ağaçları... Bu bizim civarda yetişen baldıranlardan daha çok. Daha sık... Oranın kumaşçıları dükkânlarını eşeklerin üzerine yükletip sokaklarda dolaşarak mal satıyorlar...

Yorgancı, işte böyle aşırı, hem de garip tariflerle uzun uzadıya vasıflandırır. İrfan'la Mahir, dikkatle dinleyip dinleyip bunlardan anlayışları nispetinde mana çıkarırlar. Sonra bir köşeye çekilip:

- İfran, orası nire ki?
- Ben de bilmiyim. Büyük oda deyi...
- Seninle barabar para koyak da oraya gidek mi?
- Çok uzağı mı? Karadan mı gidiliy? Denizden mi?
- Annayamadıh ki... Hele bir soralı...

Büyüka'da'ya nasıl gidileceğine dair yorgancıdan etraflı bilgi aldıktan sonra Mahir fesini çarpıp tatlı tatlı ensesini kaşıyarak:

— Ulan neye gitmeyek... gidek... Çok ayla eğlenirdik. Feslerimizi birer kalıp ettirerek, potinlerimizi yağlatk... Taranah, gohulanah, bayramlıh. urbalarımızı giyek, boyunluklarımızı takat, takıştırak... Dayılarımızın gümüş kösteklerini alıp boyunlarımıza dolayak... Öyle bir vardakosta olak ki görenler de diyeler ki odacının yiğeniyle kömürcününki iki okka bir çeki olmuşlar.

Gidecekleri Pazar'dan daha bir iki gün evvel bu iki delikanlıda tuvalet hazırlığı başlar. İşportadan birer lastik yüksek yakalıkla kırmızılı sarılı ve enseden tokalı birer boyunbağı alırlar. Öyle takılan kıravatın o yakalığa geçirilemeyeceğini hesaplamazlar. Basma mintanlarını yıkayıp yakalarının ense tarafına yakalık takmak için birer düğme diktirerek frenk gömleği haline getirirler. Kenarları yağlı, tepesi başka, aşağısı başka renk almış eski feslerini sıkı sıkıya kalıba vurdururlar. Başlama üstüne başlama vurula vurula altları ikişer parmak kalınlaşmış potinlerini lustra değil âdeta kalafat ettirircesine deliklerini, deşiklerini kapatarak parlattırırlar.

Cumartesi akşamı Yenicami avlusundaki seyyar berberlere saç kestirip tıraş olurlar. Saçlarına tarçın lavantası, bıyıklarına kalemis yağını fazla sürmesi için berbere her zamanki fiyattan birer kuruş fazla verirler.

Pazar sabahı erkenden kalkarlar. İrfan, odacı amcasının büro memurlarından birinden yeğenine bayramlık

olsun diye rica ederek aldığı etekleri, kolları uzun, soluk redingotu giyer. Mahir de Bitpazarı'ndan alınmış ceke-tiyle süslenir. Yakalıkları arkadan mintanların düğmele-rine geçirirler. Enseden bağlanan boyunbağlarını bir tür-lü o iki kat yakalığın ortasına geçirip tokalayamazlar. Mahir der ki:

— Ulan, ortalık aydın oldu, pampur kaçacak... Bu-nu bağlayamayacak mıyık ki?..

— Daha süslü olmak istemiy misin?

— İstiyim...

— Bah boyunluk ipekli. Niçin yarısı içeride kala da gözükmeye? Bunun yollarını boyunluğun üzerinden dola-yıp bağ idelim...

— He, iyi dedin İfran. Bazı çoğ ahıllısın.

Bunu uygun bularak kravatların bağını yakalığın üzerinden geçirir ve arkadan tokalarlar. Daha ortalık alacakaranlıkken cimnastik adım inerler. Rast geldikle-rine:

— Bizim pampur nired duriy ki? Kaçta gedyi ki? Hemşeri, ha?

— Nereye gideceksiniz?

Birbirlerine bakışarak:

— İfran, orası nire idi ki?

— Gidiyik ama nire olduğunu biz de bilmiyik...

Konuştukları insanlar birbirlerine:

— Baksanıza şunlara... Amma akıllı, anlayışlı şey-ler ha... Tuvaleti uydurmuşlar, amma gidecekleri yerin ismini unutmuşlar. Oğlum siz, mahallenize dönün de ne-reye gideceğinizi öğrenip sonra buraya geliniz...

— İfran, bahsana şu adam bize ahıl öğrediy... Bun-dan mehleye dönecekmişiz de...

— Hadi işinize, hadi işinize... Bizim ahlımız bize yeter de arta bile kalır.

Köprüye yürürler. Köprü memuruna:

— Bizim pampur hangisi ki?

— Vay yosmalarım, Allaha emanet. Ne tarafa?

— Ne tarafa olduğunu hatırlasah sana ne soralım?

Köprü memuru öbür arkadaşlarına işaret ederek:

— İki şık gidiyor, gördünüz mü? Ne tarafa olduğunu hatırlayabilirlerse bir tarafa gideceklermiş. Bunlar Göksu'da veya Mama'daki ortaoyununda Zuhuri rolüne çıkmaya gidiyorlar galiba... Ama acele edip oyun kıyafetini daha önce giymişler. Baksana, kravatların bağları yakalığın üzerinden dolanmış. Oyunda ne rolüne çıkacaklar acaba?

— Mirasyedi'ye...

— Hayır, külhanbeyine...

— Bilemediniz. Bunlar natürel rolleri olan aptaldan başka bir şeye çıkamazlar.

İki arkadaş bu sözlere kulak verdikten sonra:

İrfan: — Maher bu herifler bize laf atıy... Ne diyi, anlamıy misen?

Mahir: — Mirasyedi diyi...

İrfan: — Mirası kim yedi ki?

Mahir: — Ben ne bilem? Bakıy ki geyimli kuşamlı, giyafeti şanlıyık, bizi mirasyedi saniy... Acele geyinmişler de oyuna gedyler diyi...

İrfan: — İl'in aptalını biraah ki söylensin...

Mahir: — Bir şey dediğimiz yoğ a varsın dırlansın...

Köprüyü yürüdükten sonra Mahir:

— İfran, biz nireye gidiyik böyle? Bi yol bilene danışsah olma mı? Ne şu efendiye sorak...

— Efendi, biz emcelerimizden izin aldık da gezmeğe gidiyik. Hangi pampura binik ki bizi ta oraya ilette?

Yolcu şaşırarakê:

— Nereye gidiyorsunuz?

İrfan:

— Yorgancı Sadık Ağa'nın vardığı yire...

— Neresi orası?

İrfan:

— Maher, hele bi yol diyivir, neresiydi ora?

Mahir, hatırlanması gayet güç bir şey bulmaya uğraştığını gösteren bir yüz buruşturmasıyla ensesini kaşıyarak:

— Büyük Odaya...

O zat gülerek:

— Hangi büyük oda?..

İrfan:

— Canım, köçekler oynamıy mı? Tekerlekli fırıldahlar dönmiy mi? Kapılarında cansız bebekler dikilmiy mi?

O zat:

— Bu dedikleriniz burada, bizim memlekette mi?

Mahir:

— Anadolu'da bizim memlekette değil a, aha burada sizin memlekette...

O zat:

— Acayip... Cansız bekçi olur mu?

İrfan:

— Biz ne bilek ki ola mı, olmaya mı? Ahan biz de görmeye gidiyik...

O zat:

— Büyük odada cansız bekçi... Bir yanlışlık var. Sizde bilmece söylemiş olmasınlar? Ay, ay dur... Büyükada olmasın?

Mahir:

— Aman efendi, ağzını öpek... İşte ora... Di hele, bi yol daha di ki biz de örgenek...

O zat:

— Büyükada...

O adamın tarifi üzerine bin bir güçlkle Büyükada-ya bilet alıp vapura girerler. Birinci mevkide baş sedire kurulurlar. Bunların şıklıklarındaki garipliğe manalı manalı bakmayan yolcu kalmaz. Toy ve saf oldukları halde bu alaylı bakışları sezerek sıkılırlar. En sonunda Birinci mevkie bakan memur gelerek:

— Haydi aşağı, birası birinci mevkidir...

İrfan, Mahir'e söyleyerek:

— Bu da ne diyi?

Mahir:

— Burası menfidir, haydi aşağı diyi...

İrfan, kızarak:

— Ettiği lafa bah. Neden menfi olalı? Biz Büyüka-
da'ya gidiyik... (Biletleri göstererek) işte yolluk için mu-
kavvaları aldım. Daha ne istiyin?

Memur:

— Hemşeri, burada oturursanız fazla para verirsi-
niz...

Fazla para vermeye bir türlü razı olmayıp aşağıya
inerler. Mahir usulca İrfan'ın kulağına:

— Az kaldı herif bizi menfi idiydi...

İrfan:

— Neyse, geçti... Sus ki kimse duymaya...

İkinci mevki yolcuları arasında birer yer bulup otu-
rurlar. Vapur Fenerbahçe açıklarına doğru yollanır. İr-
fan denizin genişliğine doğru bakınıp:

— Biz gidiyik amma memlekete mi gidiyik? Nereye
gidiyik? Bir yanlış iş etmeyek... Şchirden uzaklanıyık...

Mahir:

— Benim içim geçiy... Açlığım geldi.

İrfan:

— Naha bak... Herif tepsinin içinde bir şey satiy... Kurabye İspanya diyi... Birer kalıp İspanya yisek olma mı? Pahalı mı acep?

Birer pandispanya yerler. Hoşlarına gider. Birer daha alırlar. Vapur açıldıkça sözde dönülmesi imkânsız, belirsiz bir semte gidiyorlarmış gibi yüreklerine bir çeşit korku düşer. İstanbul'dan bu uzaklaşmaları kendilerini sanki sonu şüpheli bir yolculuğa atacakmış gibi yanlarındaki kimselerden soruşturmaya kalkarlar. Pek az Türkçe bilen bir Rum'a, Mahir:

— Hemşeri sen nereye gidiysin?

— Ben Antigon'a gidecek...

İkisi birden adamakıllı garipseyerek:

— Ne dedin? Hele bir yol daha mırıl da ki anlayak...

Rum:

— Kim mırıldayacak? Ben kedi değil, Sen bilmezsin Trukçe laf, nasıl söyleyecek?

İrfan şaşırarak:

— Bu adam Türkçe bilmiy de kıziy?

Rum:

— Sen bilirsin çok Frenkçe güzel, ben bilmeyedzek.

Mahir:

— Hemşeri kızma... Biz sana soruyuk ki nireye gidiysin.

Rum:

— Ben Antigoni'de gidiyorum...

İrfan telâşla:

— Artık Koyü'ne mi gidiy?

Mahir, şaşmış:

— Bir halt ediy ama anlamıyım... Bizim gibi gozel,

lâyıklı Türkçe bilmeli ki anlayacak... Hemşeri hele bi yol daha di, Artık Koyü nire ki?

Rum:

— Ki Antigoni... Orda ki nerede bu olmuş, gene orda duruyor...

İki arkadaş üzüntüyle birbirine:

— Biz yanlış pampura bindik. Yorgancı bize hiç Artık Koyü lafı itmedi. Bu pampur bizi sakın ola ki Karadeniz'e götürmeye? Biz, büyük odaya dirken Samsun'a ulaşmayak? Acele ittik, işte böyle karışıklığa uğradık. Bu herif de lakırdı anlamıyı ki? İşte sucu geliy... Hele bir danışak... Sucu buraya baksana... Sana laf diyik... Bu pampur Karadeniz'e mi gidiy? Biz yanlış bindik.

Sucu elinden bardak tepsisini bırakıp iki böğrünü tutarak güle güle:

— Ah Matofeo? Ne adamlar da var... Cenabınız Karadeniz'e gidecektiniz? Yanlışlık oldu?

İki arkadaş büyük bir telâşla:

— Yanlış, öyle mi? Öyleyse kaptana söyleyem de bizi şuraya bir yere çıkara...

Sucu:

— Nereye çıkaracak? Böyle iş olur mu hiç? Bu, vapur... Değil pazar kayık ki müşteri nerde istiyor orada yanaşacak... Durunuz bir parça şimdi vapur Kınalıda'ya yanaşacak. Çıkarsınız orda, haniya yukarıdan gelecek bir vapur, binersiniz, gidersiniz İstanbul'da...

İrfan :

— Pampur şimdi kınalı ata yanaştıktan sonra mı Samsun'a varacak?

Sucu:

— Yok vre kaymeni... Samsun gitmez bu vapur. Ne laf der bu adam? Siz kaç para bilet aldınız?

İrfan (Mahir'den sorarak):

— O kalın kâğıt porçaları kaçta aldık ki? Üçlüğe mi, yüzlüğe mi?

Mahir:

— Alan sen... Bana ne soriysin? Hele çihart keseyi, kaç paramız kaldı, sayak da verdiğimiz anlaşıla...

Bu konuşmaya karşıdan kulak misafiri olan Yahudi yanındaki Ermeni'ye:

— İşidiyor musun Ermeni kardeş? Ne antika yolcular da var... Biletin adını bilmiyor, vapura binmiş yidiyor... Kaç para verdi, yuzluk mu, uçluk mu, kim bilecek? Tiyatroya yitmek luzumulusu yok... Dikat olunursa bu kalabalıkların içinde ne komedyaya oynanıyor...

Ermeni yolcu:

— He... tikatinde olmuşum. Kıyak akıllı şeylerdir. Bilete yüzer para vermişler ise vapur Samsun'a gitmesin deyi kalplerinde korku düşmüş...

Yahudi:

— Ey divane oğlusu divaneler... Birer yuzluk daha verseler Odessa'ya kadar yidecekler...

Ermeni:

— Zo, Yahudi patırdı etme, bize bakoorklar. Ağnarlarsa ki, mehtap edooruz deyi korkarım hır çıkarırlar. Gözlerinin bakışını beğenemoorum. Ne bilirsin? Belkim timarhane kaçkınıdırlar. Yakalıklara, kravatlara, feslerin kalıplarına bak... Hediyeelik şeylerdir. On para versen belki üstüne kalır, altından çıkamazsın sornam.

Yahudi:

— Ağzını bozma haydi. Altını ustunu ne karıştıyorsun?

İrfan (Sucuya Yahudi'yi göstererek):

— O çifit bize mi laf ediy? Eğinli yumruğu yemiş mi ki heç? Hele bi yol sor...

Yahudi (Bu nezaketsiz soruşu işiterek):

— Yok hemşeri yok... Karnim tok... Biz Odessa'ya mal yonderdik da ona laf ediyoruz. Sen işinda bak...

Ermeni:

— Oki yumruk lafı edoorsa adalet, eşitlik var olduğunu ağnatsana?

Yahudi:

— Bunlara anlatacağım? Ben diyeceğim bir adalet, o bana indirecek uç yumruk. Ben diyeceğim eşitlik, onlar atacak iki tekme. Ben onlara anlatacağım laflan, onlar bana ders verecekler ellen ayakılan...

Sucu (İrfan'a):

— Yahudi size laf söylememiş. O baska ticaret la-kırdısı ediyor. Sindik siz sikazaksiniz Kınalıada, yokarıdan, aniya Kartal'dan geliyor bir vapur, uğraazak Kınalı, binezeksiniz, gidezeksiniz İstanbul'da... Sonra nerede caniniz istiyor, orada gidezeksiniz...

İrfan:

— Kınalı ata nirede bineyik ki?

Sucu:

— Sindik, sindik vapur orada gidezek, ben size haber verezeyim...

Mahir (İrfan'ın kulağına):

— Kınalı ata kaç paraya biniliy, sorsana ki... Ya çok bahalı ise?

İrfan (Sucuya):

— Kınalı ata kaç bindürürler?

Sucu:

— Korkma, çok para değil.

Mahir (Telâşla):

— Ya bu kınalı at çok çifteliyse... Bizi üzerinden atarsa?

Sucu yan gözle Yahudi'ye, Ermeni'ye bakar...

Yahudi, yavaşça:

— Bu mirasyedi müşteriler Kinali'da merkebe mi binecekler?

— Ne edeceklerini kendileri de biloorlar acap?

Vapur Kinali'ya yanaşır. Bütün müşteriler merakla onlara baktıkları sırada Mahir'le İrfan Kinali'ya çıkarlar. Bin türlü güçlükle dertlerini anlatabilirler. Kinali'daki biletçi bunların Büyükada'ya gezmeye gitmek niyetindeyken bir yanlış anlama yüzünden oraya çıkmış olduklarını anlar. Tekrar Büyükada'ya gitmeleri için bir sandal tutar ve sandalcıya:

— Bu mirasyedi müşterilere iyi dikkat et, rahatsız olmasınlar! diye öğüt verir. Denizde biraz açıldıktan sonra sandalcı bu iki arkadaşın acayip sözlerinden ne mal olduklarını anlar.

— İşte Büyükada burasıdır...

diye müşterilerini Heybeli'ye çıkarır. İskele yakınlarında dolaşan tellâl Yanko'ya Rumca:

— Kıyafetlerine bakma. Cepleri para dolu. Eğlenmeye çıkmışlar. Dostum, bari sana kısmet olsun, dolaştırıver...

tavsiyesinde bulunur. Mahir'le İrfan bu dostça tavsiyenin hiç farkında değillerdir. Karşılıklarına hemen bir herif çıkıp da eski ceketinin yenilenmiş önünü kavuşturarak ancak komedilerde görülecek gülünç bir vaziyetle eğilip sıraya birkaç temenna çaktıktan sonra:

— Efendim, tellâl Yanko kulunuz isteklerinizi yeri ne getirmek için hazerdir. Ne emrediyorlar?

diye nezaketle sorunca zaten hiç tanımadıkları bir insan kalabalığı içine düşmüş olduklarından dolayı yüzlerine gurbete düşmüşlerin aklı gelmiş olan İrfan'la Mahir büsbütün aptallaşarak ne diyeceklerini, ne düşüneceklerle-

rini büsbütün şaşırırlar. Yanko yakaladığı iki avı öteki tellâllara kaptırmamak telâşıyla:

— Buyurunuz efendim. Galiba bugün kulunuzdan çok memnun kalacaksınız...

Bunları caddeye doğru yürütür. Zavallı mirasyediler sonu nereye çıkacaklarını bilmedikleri bu teklif karşısında manyatizma edilmiş gibi ellerinde olmayan bir tutkunluk içinde sürüklenirler. Caddeye çıkınca Yanko, faytonlardan birine işaret eder. Araba gırıl gırıl gelir, önlerinde durur. Yanko önce İrfan'ın, sonra Mahir'in nezaketle kollarından tutarak yan yana faytona bindirir. Kendi de karşılıklarına oturur. Arabacıya:

— Çamlımanı...

emrini fırlatır. Bir kırbaç şaklar. Araba cakayla yola düzelir. Bütün ömürlerinde bu kadar büyük bir ikram ve ağırılanma görmemiş, böyle şatafatlı bir gezintiye çıkmamış olan bu mirasyedilerin yüzlerinde öyle ahmakça bir gülümseme, öyle delice bir şaşkınlık belirir ki nereye geldiklerinin sebebini kendileri de bilmedikleri halde gözleri âdeta acayip bir gurur, süzgün bir sevinçle küçülür, küçülür. İkisi de çok sevindiklerinden sanki sarhoş olurlar. Bunun sonu neye çıkarsa çıksın... ucunda ölüm yok ya? O günkü talihlerinin bu umulmadık cömertliğinden faydalanmak isterler. Araba galdır guldur Livadiye caddesini tutturur.

Bir yere gidiyorlar ama nereye? Mahir'le İrfan bunun her halde bir zevk ve eğlence yeri olduğunu tellâlin hemen her lakırdı başında çaktığı «patı» lardan anlarlar.

Halkpalas'ı geçerler. Tur yoluna girerler. Rastladıkları tabii manzaraların bir de şiir dolu yanı olduğunu hiç ömürlerinde akıllarına getirmemiş olan bu iki mirasyedi denizleri, çamları, o geniş ufukları gördükçe sebebini anlayamadıkları halde bir ferahlık hissederler. Arabanın

içinde kalkıp oynamak, memleket türkülerini bağıra bağıra söylemek hevesine düşerler. Ama yolda arada bir rastladıkları insanlardan, karşılarında oturan tellâdan sıkılırlar. İrfan etrafına bakınıp bakınıp alık alık sırtarak ikide birde Mahir'in kulağına eğilir, yavaşça:

— Zıplayasım geliy...

— Benim de içim istiy ki bağırım...

Araba Çamlımanı'na gelir.

İki gazinodan birden, müşteri çekmek için çığırkanlık eden latarnalar dangırdamaya başlar.

Tellâlın işareti üzerine araba eski gazinonun önünde durur. Müşteriler inerler. Gazino bahçesinin hususi gibi olan bölmeli kısmına girerler. Garson gelir, karşılına dikilir. Tellâl sorar:

— Ne emir buyrulur?

Mirasyediler bu soruya verilecek cevabı kestirmek için birbirlerinin yüzlerine bakarlar. Her oturuşta yarımşar ekmek öğütmeye alışkın olan o midelere vapurda yedikleri ikişer pandispanya vız gelmiştir. Deniz saf havasının tesiriyle büyük bir açlık duyan iki arkadaş birbirlerinin yüzlerine bakarak kendi hoşlarına gidecek yemeklerden bir şey seçmeyi düşünürler. Sonunda Mahir der ki:

— Bolca işkembe çorbasıyla birer baş olsa...

İrfan hemen itiraz ederek:

— Yoğurtlu kebab daha iyi olmaz mı?

İstenen yemeklere biraz şaşmakla beraber:

— Efendim burada baş, işkembe sorba bulunmaz. Yemekten önce bir iki kadeh duziko mastika, nasin isterseniz... Boyla bir sey almak istemez misiniz?

Bu soruya karşı bizim mirasyediler âdeta alıklaşa-

rak birbirlerinin yüzüne bakakalırlar. Mahir yavaşça İrfan'ın kulağına:

— Ne diyi ki bu herif?

— Mastiha diyi.. Hani ulan, dayımız bizi geçende orada iş goret diyi bir düğüne gotürmedi miydi? Efen-diler beyaz bir su içip de türkü çağırmadılar mı? Ahan son, birbirlerinnen kavga itmediler miydi? Sirkeci taraflarında herifler içip içip çıldırmıyler mi? İşte bu adam istiy ki biz de ondan içek...

— Mastihayı annaduğa, bi laf ediy.. O ne ki?

Tellâla dönerek:

— Mastihayı biliyk. Bir şey daha mırlandın. O ne ola ki?

Tellâl:

— Duziko...

Mahir:

— O iyi şey mi ki?

Tellâl:

— Burada var bir duziko... Menşur!.. Sade uzumden yapılmış...

İrfan:

— Datlu mu ki?

Tellâl:

— Yok yok, içeride seker yok. Aka var bir güzel koku, göreceksin...

İrfan'la Mahir, birbirlerine sorar gibi bakıştıktan sonra ikisi birden:

— Ne ola ki? Hele birer içek de görek...

Garsona emir verilir. Mezelerle donanmış bir tepsi gelir. Bizim iki arkadaşı şaşkına döndüren ve hatta kızdıran şey meze tabaklarının küçüklüğüyle yiyecek diye bunların içine konan şey olur. Küçük bir tabak içinde iri taneli üç zeytin, öbür tabaklarda fasulyelerin kaç ta-

ne olduğu hemen sayılabilecek kadar az pilâki, bir iki tane kırmızı pavurya bacağı, ince dilinmiş koyu yeşil şişe turşusu, üç tane yalancı dolma, iki tanecik mini mini gümüş balığı tavası, yine öyle bir küçük tabakta düzgün kesilmiş ekmek lokmacıkları.

Mahir, İrfan'ın kulağına eğilerek:

— Bu herif bizimlen eğleniy mi ki?

— Ben ne bilem? Bizi nezük şehir uşağı sanıy da, kuşlara yem verir gibi ufak tabaklara çimdik çimdik ekmek goyiy, dört dene fasulya goyiy, her adama bir zıyın goyiy... (Tellâla) Arhadaş disenğe ki bu herif bize bir iki okka ekmek getüre... Hep bunları dişlerimizizin kovuklarına goysan genem dolmaz. Acıhtıh... Biz teze şehirli değilik. Anadolu uşağıyık. Söyle, tencerelerde ne varsa getüre. Biz acuh... Bu tabahların içindeki şeyleri enfile diye burnumuza mı çekek nidek?

Tellâl müşterilerin bu büyük iştahlarını yemeklerin sürümü için iyi bir işaret sayarak:

— Efendim, bunlar mezedir, doymak için değil... Birkaç tena attıktan sonra başka yemek bulacağız...

Açlık bizim yiğitlerin âdeta başlarını döndürüyordu. O birer ikişer çimdik mezelerin burna çok hoş gelen kokuları artık onlarda dayanacak hal bırakmadı. Bu kırıntılarını yemenin o kadehlerdeki içkileri içmeye bağlı olduğunu anladıklarından her ikisi de kadehlere yapıştılar. Yanko da kendininkini aldı. Tellâl kadeh tokuşturmak istedi. Mirasyediler bundan bir şey anlayamadıklarından birbirlerine sordular:

— O ne idi ki eyle? Yumurta mı bu ki tokuşiy?

— Bardahlar sağlam mı, işte onu annamak istiy...

Tellâl:

— Yok vre... âdet bu... Kadehler birbirine trink yapazak...

Üçü de dikerler. İki acemiye bu duzikolar o kadar sert gelir ki ateş yutmuş gibi kıpkırmızı bir yüzle biri iskemlesinden yere devrilir. Öteki, dolap beygiri gibi orta yerde dolaşmaya başlar. Tellâl şaşırır. Önce düşeni yerden kaldırır, sonra kaçanın arkasından koşar.

Yanko:

— Meze yiyiniz, meze...

Bu teklif mirasyedilere biraz ağız yanmasını unutturur. Ellerini, beş parmaklarını birden kullanarak tabaklara daldırırlar. Dilimizdeki sömürmek sözüne tam bir örnek teşkil edecek şekilde birinci dalıştan sonra tabaklarda bir şeyler kalmaz. Tellâl birer kadeh içkiyle meze ısmarlar.

Ömürlerinde ağızlarına içki koymamış olan İrfan'la Mahir'in, bu kallavi kadehlerin içindekiler iyice başlarını döndürür. Bir nevi neşeyle beraber sersemlikleri artar. Bu ilk ağız yangınının ardından ikinci kadehlere pek düşmezler ama Yanko diretince kabul etmeseler, kendi hayallemiş oldukları nezakete aykırı düşer diye ikinci kadehleri de yuvarlarlar.

Mirasyedilerin şerefine hiç durmadan manivelası dönen akordu bozuk latarnanın kullanıla kullanıla aşınmış dişlerinden fışkıran çorbalaşmış, bozuk düzen bir polka. bizim Eğinlilere tangırtıdan başka ses vermediği için hafiften memleket havalarına girişirler. Uluorta bir makam tutturup gerçek güfte bulununcaya kadar çekilen «Adam aman» lar, ahlar, vahlar, iniltieler başlar. Üçüncü kadehten sonra:

**O kuşa di ötmeye
Yüreğime değmeye**

sözlerine girilip çıkılır. Bu arada ahlar da uzadıkça uzuyordu. En sonunda ceplerinden çıkardıkları mendillerin

birer tanesini kuşak gibi sarıp feslerinin üzerine doladılar. Başka bir mendili de burup burup birer ucundan tuttular. Latarnanın çaldığı bozuk maçıçe bu Anadolu oyununun yatmamasındaki garipliği bir türlü fark etmeyerek bütün vücutlarıyla sağa sola uzun uzun eğilmelerle sıçramaya başladılar.

Bu hal, tellâl ve garsonlar için ömürlerinde rastlamadıkları kadar az bulunur bir manzaraydı. Yalnız sıçramıyorlar, «Hırpani» ye benzeyen bu havayı gıdıklarının bütün gücüyle bağırarak söylüyorlardı da.

İçlerinde eşekçilerin, sandalcıların, garsonların, oradan buradan toplanmış kimselerin bulunduğu bir seyirci kalabalığı hemen gazinonun kara tarafından bir yarım daire yaptı. Latarnanın tangirtisi, oynayanları neşeli bağrışmaları, seyircilerin el şıkırtıları Çamlımanı'nı bir panayır yerine çevirdi.

Birkaç kadehten sonra tellâl Yanko da kafayı tuttu. Bu garip müşterilerin hüviyetlerinin tahkiki hakkında Rumca sorulan sorulara yine Rumca şu cevabı veriyordu:

— Haydi vre haydi... Bugün bir av yakalamışım... Bunları bana Kınalıadalı sandalcı Panayot tavsiye etti. Mirasyedi imisler. Para çok, aklısı yok. İşte bunlar oyle... Haydi içiniz, bizim hesabımıza siz de içiniz...

Bizim mirasyediler hesabına derhal ayakta elden ele kadehler dolmaya başladı. Hemen bir iki masanın başında içki meclisi kuruldu.

Kılıkları zenginliklerini göstermekten pek uzak olan bu mirasyedilerin hesabına genel bir içki âlemi başladığı sırada yalnız gazino sahibi paraların nasıl ödeneceğinden biraz kuşkulananarak Rumca, tellâl Yanko'ya:

— Masraf iki buçuk lira oldu. Şu küçük hesabı gö-

relim, sonra istediğiniz kadar yine içiniz... diye hatırlattı.

Bizim İrfan'la Mahir'in para durumlarından hiç söz açmadık. Bunların ceplerinde birer lira kadar paraları vardı. Günde yirmi kuruşu geçmeyen tutumlu harcamalarına ölçülürse bu para onların gözünde dünyaları doluşmaya yetecek kadar çoktu. Bu paradan başka yalnız İrfan'ın cebinde, çantasının en derin bir köşesinde gömülü bir hazine vardı: Bir İngiliz lirası... Bunu âdeta tapıncasına bir duyguyla oraya gizlemişti. Arada sırada تنها, çok gizli bir yere çekilir, çantanın ufak gözünü açar, mini mini bir bez düğümü çıkarır, bu bezi çözer, önce cıgara kâğıdına, sonra da gazete parçasına sarılı olan bu İngiliz lirasını, sabunlanmış, yıkanmış, oğulmuş, belki çok kere yalanmış, tadına bakılmaya uğraşılmış bu İngiliz lirasını o iki kılıfından ayırdıktan sonra hasretle ziyaret ederdi. Eliyle sıkıca tutarsa sanki ağırlığından, değerinden bir şey kaybolacakmış gibi çekine çekine, bu yabancı parasını evirir, çevirir, yüzüne bakarak onda bulunan kuvvete hayran olurdu. Böyle dakikalar geçirir, sonra aynı özenle sarıp sarmalayarak yine yerine kor, cebine indirirdi. Düşmemesi için birkaç defa cebin üstünden yoklar, bastırırdı.

İşte İrfan'ın cebinde bu kadar seçme, bu kadar büyük bir lira vardı. Bunun varlığını Mahir de biliyordu. Böyle bir hazinesi olsun diye Mahir de yetmiş kuruşa kadar para biriktirmiş, nasılsa üst tarafını getirememişti. Arkadaşının تنها, gizli yerlerde lirasını çıkarıp gizli gizli seyrettiğini bildiğinden zavallı Mahir bazen:

— Haydi İrfan, İngiliz'i çıkar ki beraber görek, beraber sevek, ohşayak, olma mı? diye yalvarırdı. Her ikisi de dünyanın gözünden saklı bir iş görmeye hazırlananların tasalı özeniyle bir köşeye, bir

bucağa çekilirler, İngiliz lirasını saygıyla ellerine alıp seyrederlerdi.

İşte her ikisinin de bu kadar sevdikleri ve âdeta tapındıkları bir İngiliz liraları vardı. Bizim mirasyedilerin malî durumu bu merkezdeydi. Gazinocunun hatırlatması üzerine artık bu paralı müşterileri sızdırmak zamanının tam kıvamına geldiğine inanan Yanko, İrfan'ın kulağına eğilerek:

— Beyefendi, gazinocu para istiyor. Versek de sonra yemek ısmarlasak.

İrfan sağa sola lüzumsuz yere sallanarak süzük bir bakışla:

— Ne istiy?

— Para...

— Acelesi ne ki? Patlıy mi? Böyle aç garnınga para virilir mi ki? Bize ne yedirdi ki ne istiy?

Mahir, yayık bir ağızla:

— İrfan, vir getsün, ne olacağ ki? Bak, yigirmi mi idiyi, otuz guruş mu?

— Ne ittiğini bildüğüm yoğ a... Üç zeytine yigirmi guruş verülür mü ki? Bu bolluğu nirede bulduñ? Babı-âliyede beş guruşluh piyezle ciger kebabı yisek eşşek ki-bi toyardıh... Bu acı suyu içtiñ, büsbütüne açlıgım geldi...

— Gaç para vireceyih?

— İki busuk lira bes kurus...

Mahir, İrfan'a:

— Ne diyi?

— Bizimen şaha idiy... İki buççuh lirelik yemah kim yidi? Bir de üzerinğ beş guruş ekliy...

— Ahlımız üzerimizden getti mi, galdı mı, galmadı mı deyi bizi deniy...

Tellâl bu şakaya gülerek:

— Yok gurus... Lira...

Tellâlin bu şakası bizim mirasyedilere o kadar tatsız, o kadar heyecanlı geldi ki, şaka olduğundan kuşku lanmadıkları halde bu söze karşı biraz benizleri attı. Biraz ayılır gibi oldular.

Bu, sınırı aşan akılsızca şakanın yenilenmesine meydan vermemek için İrfan, tellâla:

— İkiyi galdır, ahan bir elli guruş toha idek...

Bu sefer ayılmak sırası tellâla gelerek:

— Yok vre kaymeni sen ne söylüyor? Ağnamıyorum. Yarım lira kime verezek? Garsona bakış verezek?

İrfan gözünün birini büyültüp birini küçülterek yarısı belinden yukarısını çarpıtır. Âdeta kavgaya hazırlanan bir horoz vaziyeti alır. Boynunu uzatarak başını tellâlin yüzüne yaklaştırıp düşmanının gözbebeklerine bakarak:

— Yarım lirelik bahşışı kime virek ki? Biz Babıâliyede efendilerin işlerini bir ay göriyik de yine bir yüzlük bahşış almıyah...

Tellâl mirasyedileri kendilerine ciro eden Kınalıdalı sandalcı dostunun şakasını biraz anlar gibi olarak sorar:

— Siz mirasyedi değil? Babıâliyede huzmetçi?

Mahir söze atılarak:

— Neye huzmetçi olah? Biz odacı amcamızın yeğeniyik...

Yanko'nun ayakları suya erer. Etrafta bizim mirasyediler hesabına sürüp giden içki ziyafetini sona erdirmek için Rumca birkaç söz fırlatır. Bu parasız mirasyedileri yakından incelemek maksadıyla kalabalık ctraflarına toplanır. Bu yağlı fesli beylerle alay başlar. İşin başka bir renk aldığını görünce İrfan'la Mahir, kendi aralarında müzakereye girişirler:

- Beş guruş daha virek de laf bite, olma mı?
- Divanelenme İrfan... Ekmeğin okkası kaç guruşa ki? Biz burada lokmasını bir guruşa mı yiyek?
- Bazarlıhsız yidik, işte böyle olur...
- Ulan biz ekmeği İstanbul'da bazarlıhla mı yiyik?
- Bura İstanbul mu ki? Sulah yering ortası... Bize yorgancı burayı böyle mi tarif etti? Ekmeğin okkası burada gırh guruşa olduğunu bize niçing dimedi? Haniya fistanlı fistanlı bostanlar? Kapılarınğ öğünde cansız cılbah bekçiler nirde?

Uzak masalardan birinde oturan okul öğretmenlerinden İngiliz Mister Claxon, anlayamadığı bir dille geçen bu konuşmayı karşıdan seyrediyor ve sonucun hoş olmayan bir yola girdiğini de gözden kaçırmıyordu.

Müşterilerle tellâl ve gazinocu arasındaki bu hesap meselesi büyüdü. İşin aldığı ehemmiyete bakarak İrfan'la Mahir önce yarım lirayı, sonra kendi anlayışlarına göre buna eklenmesi gereken beş kuruşu vermeye razı oldular. Ama iş bununla bitmiyordu. Bin türlü bağırma, çağırma ve küfürden sonra borcun gerçek miktarının iki buçuk lira olduğu müşterilere açıkça bildirildi. Asıl, Polka'nın âlâsı ondan sonra başladı. İki buçuk lira sözünü ede ede, İrfan'la Mahir, kuyu kovası gibi biri inip biri çıkarak karşı karşıya sığıyorlardı. Buna bir de araba parası eklendi. Borcun toplamı dört lirayı buldu.

Bu borcu ödeyemezlerse kendilerine ne ceza verileceğini Yanko'dan sordular. Kendilerinin polise, karakola teslim edilecekleri bildirildi.

Bu saf delikanlıları polis, jandarma, zaptiye, hükümet sözlerinden o kadar korkarlardı ki gezintinin sonu böyle karakola, polise çıktığını görünce Mahir dedi ki:

— İşidiy misin? Karağol diyi... Paramıza gıyah da emicemizin namusunu kötölemiyek olma mı?

— Ulan, hangi paramıza gıyah?

— İngiliz'i parçalıyak, olma mı?

— Divaneliğin nüzumu yoh. İngiliz'i neden parçalıyah?

— Onu paralamayınca bozukluğu nireden bulah?

Maksat İrfan'ın cebindeki mahut İngiliz lirasını bozdukmak. Ama kullanılan sözlerin çoğuna yabancı oldukları için dozdukmak yerine parçalamak mastarını kullanınca bu fısıldaşmaya kulak misafiri olan tellâlın gözü açılır. Rumca garsonlara der ki:

— Bu hışırlar uğer kadehlen sarhoş oldular. Şimdi de başımıza bir cinayet çıkarmayı konuşuyorlar...

Garson:

— Cinayet mi?

Tellâl:

— Evet.

Garson:

— Kimi öldürecekler?

Tellâl:

— İngiliz'i...

Garson:

— Niçin?

Tellâl:

— Parası çok olduğu için... Yahut burada en zengin onu saydıkları için... Haydi git, ustana haber ver...

Garson gider. Ustasıyle birlikte gelir. Gazinonun patronu telâştan âdeta gözleri büyümüş, çarpıntılar içinde, tellâldan Rumca sorar:

— Bu ne rezalet? Yediler, içtiler para vermediler... Şimdi de bir cinayet mi tasarlıyorlar?

Tellâl:

— Dur, telâş etme. Bir yanlışlık olmasın. İşte konuşuyorlar. İkimiz de dinleyelim... Ama çaktırmadan, onların sözlerine hiç dikkat etmiyormuş gibi ilgisiz görünerek dinleyelim...

Gazinocu:

— Peki, seninle konuşuyorum ama, kulağın onlarda...

İrfan'la Mahir konuşmalarına devam ederler. Mahir'in bu teklifi İrfan'ın çok canını sıktığı için der ki:

— Ulan Maher, yere batası... Bulunğ bulunğ da İngiliz'i mi bulunğ? Gözün çıha...

Mahir, etrafa gizlice bir göz gezdirerek:

— İngiliz'i parçalamadıhlayın olmaz. Onu paralayah ki bu iş bite...

— Ulan nirede paralıyah?

— Ahan burada...

İrfan, Mahir'in kulağına iyice eğilerek, tellâlla gazinocunun işitemeyeceği kadar yavaş:

— Onu burada paralayacak para bulunur mu ki?

— Neye bulunmaya ola...

Bu fısıltı dinleyenleri büsbütün meraka düşürür.

Tellâl:

— İşittin?

Gazinocu:

— İşittim... Ama bu katillerin zavallı Mıstırın üzerine hücum etmelerine kadar bekleyecek miyiz? Polise haber gönderelim, İngiliz'e de işi anlatalım...

Garsonun biri polise koşar. Öbürü de bu tasarlanan cinayeti İngiliz'e haber vermeye gider. Mr. Claxon, tek kelime Türkçe bilmediği için garsonun o kuvvetsiz Türkçesinden, sonra da Rumcasından hiç bir şey anlayamaz. Garson derdini anlatmaktan nihayet ümit keserek pan-

dominmaya başlar. Eliyle mirasyedileri gösterip sonra bir revolver işareti yaparak «puvvvv» diye İngiliz'in suratına patlatır.

Mr. Claxon garsonun bu hareketini önce lüzumsuz bir şakaya yorarak hafiften bir gülümser. Ama garson gerçeği anlatamadığını görünce bu sefer hayalindeki revolveri bir kamaya çevirerek elindeki kamayı güya İngiliz'in göğsüne batırır gibi bir iki saldırınca bu terbiyesizliğe karşı İngiliz biraz kızar ve garsonu başından defetmek için eliyle git işareti eder. Garson revolverden, paladan, kama-dan sonra maksadını kolayca anlatabilmek için taklidi yapılacak öldürme aletlerinden daha ne kaldığını düşünerek sonunda İngiliz'i boğacakmış gibi boğazına doğru saldırır. Mistır, garsonu çıldırdı sanıp ayağa kalkar. Buradaki pandomima öylesine sürüp gitmekteyken beri yanda İrfan'la Mahir de işi azıtırlar. İngiliz lirasını boz-durup şu belâdan kurtulmak için zavallı Mahir olanca söz gücünü harcar. İrfan oralara yanaşmak istemez. Söz aza aza sonunda iki arkadaş birbirinin yakasından tutup sarhoşluk yüzünden birbirlerini tokatlamaya başlarlar. Gözler büyür, burunlarından soluyarak:

— Paralıyah...

— Paralamıyah...

yollu garip sözler aralarında birkaç defa tekrarlanıp du-rur. Dinleyenler bu kavgayı şaşkın şaşkın seyretmekten başka işin aslından bir şey anlamazlar.

Beri taraftan İngiliz, artık soğukkanlılığını koruya-mayarak garsonun yakasına yapışır. Her ikisi de dedik-lerinin tek kelimesini anlamadan birbirlerine epey söz söylerler.

Bu sırada polis komiseriyle jandarmalar yetişirler.

Artık mirasyediler arasında kavga çok kızışmış, İrfan, Mahir'i yere yatırmış bulunur.

Komiser:

— Paralayah...

— Paralamayah...

sözlerinden başka ağızlarından bir şey çıkmayan bu garip kavgacıları birbirinden ayırtarak sorar:

— Arkadaş, kimi paralayacaksınız?

Mahir:

— İngiliz'i...

Komiser:

— Niçin?

İrfan:

— Öyle ya? Niçin paralayah? Yazılı değil mi ki?

Amucam duyanda bize ne dir?

Komiser:

— İngiliz size ne yaptı?

İrfan:

— Heeeç, guzzu gibi oturiy yerinde. Her gün suratını operik... Onu paraladıhlayın kimi seveceğiz ki?

Komiser şaşar kalır. Gazinocuya der ki:

— Bunlar hangi İngiliz'i paralayacaklar?

Gazinocu Mr. Claxon'ı göstererek:

— İşte bunu... Bizim Mıstırı...

— Sebep? Kendisini evvelden beri tanıyorlar mıymış?

— Orasını bildiğim yok. Ben bu yadigârları bugün gördüm.

— Bunları tanıyan yok mu?

Gazinocu, tellâl Yanko'yu göstererek:

— İşte bunları tanıyan, gezdiren, buraya getiren bu adam...

Komiser (Yanko'ya söyleyerek):

— Bunlar kim?

Yanko:

— Effendim, bunlar o ki bana dedi sandalci Panayot... Bunlar mirasyedi... Ma, sonradan anladım ki değil. Bunlarda para yok...

Komiser:

— Bunlar Heybeli'ye bir cinayet işlemek niyetiyle mi gelmişler?

Tellâl:

— Yok vre efendim, bana sorma boyle sey... Ne bildezeyim ben? Gelmiş bana... Burada bana gezdir demis... Gezdirdi. Ben baska ne bilezek?

İngiliz dilini bilen bir Rum tercüman buldurularak Mıstırdan iş sorulur. Ama İngiliz, garsonun terbiyesizliğine karşı öyle sinirlenmiş bulunur ki, herifin sıkı sıkıya tuttuğu yakasını bir türlü bırakmak istemez...

Komiser tercümana der ki:

— Mıstır'a sor bakalım, bu iki mirasyediyi tanıyor mu?

Tercüman, sorduktan sonra:

— Hayır, tanımıyor...

— Kendisinin kimseden davası var mı?

Tercüman, sorduktan sonra:

— Evet, var.

Komiser:

— Kimden?

Tercüman:

— Yakasını tuttuğu bu garsondan.

Komiser:

— Garson Mıstır'a ne yapmış?

Tercüman:

— Önce kendisine revolver, sonra kama işareti göstermiş. Daha sonra boğazına doğru saldırmış...

Komiser:

— O o, iş karıştı. Şimdi şu mirasyedilere bakalım. (İrfan'a söyleyerek) Arkadaş sizin İngiliz'i parçalamak niyetinde olduğunuzu söylüyorlar. İngiliz'i parçalayalım diye birbirinizle çekişirken demin ben de gördüm. Buna sebep nedir?

İrfan:

— Sebep ne ola efendim. Benim paralamak istediğim yoğ a... (Mahir'i göstererek) işte bu, ille de paralah diye tutturdu.

Komiser (Mahir'e söyleyerek):

— Sen neden böyle yapmak istiyorsun? İngiliz'i niçin parçalamak istiyorsun?

Mahir:

— Efendim oğu paralamadıhlayın buradaki seksen beş guruş parayı kim virecek? Kepeze mi ola bunun burasında?

Komiser:

— Demek ki paraca bir faydalanma sebebinden böyle bir işe kalkışıyorsunuz?

Mahir (İrfan'dan sorarak):

— Efendi ne diyi annadıng mı ki?

İrfan:

— Ben ne bilem? Gulağın yok mi anla...

Komiser:

— Demek ki siz, İngiliz'i para için öldürmek istiyorsunuz?

Mahir:

— He, para üçünğ...

Komiser:

— Parçalarnak istediğiniz İngiliz'i bana elinizle gösteriniz bakayım...

Bu teklife karşı İrfan'la Mahir birbirlerine bakışıp:

— Ulan gösterek mi?

diye sorarlar.

Komiser bunların duraladıklarını görünce:

— Ben polisim. Size emrediyorum, göstereceksiniz...

Bütün oradakiler bizim mirasyedilerin ellerini uzatıp parmaklarıyla Mr. Claxon'ı göstereceklerini beklerken, İrfan olağanüstü bir sıkıntı belirten buruşuk bir yüzle elini pantolon cebinin en derin köşesine indirerek ağır ağır çantasını çıkarır. Herkes şaşırır kalır. Zavallı İrfan o zamana kadar herkesin gözünden sakladığı sevgilisini titrek bir elle çantadan alır, birinci kat bağı çözer. Birbiri ardınca kâğıt sargıları da açar. Komisere doğru parlak bir İngiliz lirası uzatarak:

— İşte efendim...

Komiser:

— Bu ne?

İrfan:

— İngiliz!

Komiser:

— Parçalamak istediğiniz bu muydu?

İrfan:

— Evet.

Oradaki halk tarafından bir el çırpmasıdır gider.

Nasıl Öldürdüler ?

ÖLDÜRENLER çocuk... Ölen, zavallı bir eşek... Ama zulüm yapanların sorumsuz yaşta olmalarına ve zulüm görenin hayvan olmasına rağmen olay pek acıklı...

Yazı odamın karşısında, demir parmaklıklı bahçemizin öbür tarafında çayırılık olmuş boş bir arsa var. Burada keçiler otlar. Çocuklar top oynar. Eşekçiler hayvanların tüylerini kırpar, tuvaletlerini yapar. Tavuklar gezinir, horozlar öter. Bazen küçük kabadayılar güreşir.

Hava güneşli, deniz durgun ve çivit renginde mavi olduğu zaman bu çayırılık şenlenir. Şarkılar söylenir, lantarnalar çalınır, horalar tepilir. Çocuklar birer küme kuş gibi oradan oraya koşuşurlar.

Heybeliada'nın özelliklerinden biri eşiği bol olmasıdır. Arabistan'da devenin önemi neyse adamızda eşiğin değeri de odur. Devesiz çöl geçilemeyeceği gibi adamızda da eşeksiz yaşamak kabil değildir. Şimendifer, otomobil, tramvay yok. Araba pek kıt... En zorunlu taşıma ihtiyaçları bu hayvancağızların sırtlarında görülür. İnsanların hem yüklerini taşırlar, hem gezmelerine hizmet ederler. Adaya eğlenmeye gelip de zamanlarının bir kısmını bu egeri bozuk, yuları kopuk dahdahların sırtlarında geçirmeyen yoktur. Ada'ya gelip de eşiğe binmemiş olmak, gidip de Göksu'da mısır, Beykoz'da paça, Eyüp'te kebab, kaymak yememiş olmaya benzerdi.

Şimdi şu hikâyeciği yazarken karşımda semersiz, yularsız, ferahlık içinde dört tanesi otluyor.

Bazen bu başıboşların ikisi, üçü karşı karşıya çıkarlar. Gurbetten gelmiş hasretliler gibi burun buruna vererek koklaşırlar, öpüşürler, sevişirler. Başlarını havaya, üst dudaklarını yukarıya kaldırarak iri dişlerini göstererek göstere, gözlerini süze süze eşekçe gülümserler. Çok sürmez, birbirlerini ısırmaya, çifte atmaya, homurtuya, anırmaya başlarlar. Bir gürültüdür kopar. Sevişirken neden dövüşmeye giriştiklerinin sebebi anlaşılmaz. Eşek şakası sözü bu huylarından kinaye olsa gerek. Do majörden bir kavga konseri fitili alır. Pek serbest, başıboş bırakılmaları uygun düşmeyeceği bu geçimsizliklerinden anlaşılır. Bu, hemen insanlara da dokunan bir felsefe gibidir.

Bunlar, eşekçilerin âdeta ailelerinden sayılırlar. Bu samimîliği ispat için onlara insan ismi verirler. Dişilerinden çoğunun adı Eleni, Katina, Fotini, Marika ve erkeklerinininki çoğunlukla Hoço, Niko, Yorgo'dur.

Ada'da bunlardan birkaç tanesinin sahibi olmak, geleceğini bir gelikle emniyete almak demektir. Sahibi, onları köşe başında kiraya verdikten sonra arkalarından bir çocuk koşturur, kendisi aldığı para ile meyhanede yan gelir.

Rum karısının biri ölmüş eşeğinin başında onun meziyetlerini sayıp dökerek dövüne dövüne ağlıyordu. Bir gün rast geldim. Ve zavallıyı teselli etmek isteyerek sordum:

— Madam, niçin bu kadar kara yaslara batıyorsun?

— Ah, benim eşek geberdi. Bana sindik kim besleyecek?

— Merak etme, bu öldüyse elbette seni besleyecek bir eşek daha bulunur...

Eşek, haksız yere kendisine mal edilen kabalığa rağmen aşk konusunda öyle duygulu bir hayvandır ki meselâ bir duvar arkasında Katina'nın kokusunu alan Yorgo'yu, oradan birkaç yanık nara atmaksızın geçirmek imkânsızdır. Hele nazlı Katina bu vefalı sevgilisine içlerinden cevap vermek alçak gönüllülüğünü gösterirse anırtıdan dağlar inler. Her iki tarafın göz yaşları dökerek ağladıklarına emin olursunuz. Çünkü feryatlar o kadar ateşli ve içlidir.

Zavallı eşek sahibini beslemek için bütün yaz var gayretiyle çalışmışken öteki onu kışın doyurmak istemez. Kasıma doğru sırtından palanı, başından yuları alır. Havaların soğukluğu artmış bile olsa hayvancağızı çıırçıplak çayırılığa salıverir. Bunların içinden tüyleri bembeyaz kesilmiş, emeklilik hakkına erişmiş pek ihtiyar ve sıskaları da vardır.

Böyle başıboş bırakılanların çoğu vücutça sakat olanlardır. Bunlar ne yerler, ne içerler? İşte hiç bir hayır sahibinin zihnini yormayan bir mesele... Ada'dan nehirler, ırmaklar akmaz. Hiç bir tarafta tatlı su gölleri yoktur. İnsanlar için bile sekiz kişiyle çekilmedikçe bir kova su bulmak kabil olmaz. Yağmur yağdığı zaman orada burada çukurlara biriken sulara bütün hayvanlar saldırır. Upuzun yere yatıp ağzını bu çamurlu, kokmuş havuza vererek hararet söndüren hayvanları çok gördüğümü yeminle söyleyebilirim.

Hürriyet dünyasına geri gönderilen bu sakat eşeklerin imrenilecek halleri, vesikaya ihtiyaçları olmadan istedikleri çayırdan otlaya bilmeleridir.

Geçen sene kasımdan sonra karşımızdaki çayıra bu azatlılardan bir tanesini çırılçıplak, başıboş salıverdiler. Vaktiyle iriyarı, kellifelli, tüyü tüsü düzgün bir şeymiş. Ama o kadar hor kullanılmış, o kadar çok sopa yemiş ki sırtının kemiği ekmekçi çetelesine dönmüş. Vücudunun en ziyade dayak yemiş tarafları yara bere içinde. Postunun büsbütün tüysüz yerleri sepelenmiş deri gibi parlıyor. Kulakları düşkün, gözleri isli cam bulanıklığında süzgün, uzun alnını dolduran beyin maddesi eşeklere mahsus olmasa zekâda Sokratları andıracak. Gerek sineklere alışık olmasından, gerek dermansızlıktan binde bir salladığı tüysüz kuyruğunun ucundan kemik halkaları sayılıyor. Başı yerde, adımlar ağır, dört ayağının üzerinde dengesini bulmaya çalışan bir sarhoş gibi sendeleyerek yürüyor. Zavallı, o kadar güçsüz ve bitkin ki cinsinin öteki terbiyesizleri gibi gıcırtılı nara attığı, silâh gösterdiği görülmemiş. Yanından geçen kancıklara iltifattan kesilmiş. Dünya gözünde yok. O artık dünya gösterişinden yüz çeviren filozofların isteksizliğiyle bir yudum su, bir tutam ot için yaşıyor.

Yaşamının girdiğimiz her iki devresinde bir anlık huzur aramak bile saçma bir ümittir. Zavallı hayvan, sahibinin malı olmak eziyetinden kurtuldu. Ama insanların işkencesinden kaçamadı. İnsan, insanın canavarlığından

nereye sığınabiliyor ki bu barınağı o zavallı yaratık keşfedebilsin?

Bu kendi haline bırakılmış ihtiyar eşek, porsuk, siyah ağzını taze sürmüş çimenlere yapıştırarak karşımda gezinir durur. Dinlenir, ağır ağır gene gezinir. Bazen sonbaharın altın güneşi onun yaşlı kafasını, sakat gövdesini yaldızlar. Besbelli bu ışıpta biraz keyiflenir, o hafif sıcağıktan bir yaşama ümidi duyuyor. Kuvvetb ekler. Güneşin huzurunda secde eder gibi ön ayaklarını kıvrarak yere diz çöker. Öylece sakın sakın saatlarca düşünür. Yazı masamın önünde, elimde kalem, ben de öyle düşünüyorum. Karşımda o düşünür ama her halde roman, makale yazmak için düşünmez. Eşek soyuna şeref getirecek önemli bir keşif için kafa yormaz. Ama canı sıkılmaz mı? O sessiz, durgun halinde saatlar, günler geçirir. Bir noktaya dikili duran bulanık gözlerinin boşluğunda insanca bir mana ile bir düşünce çabası olmasa da pek acı, pek derin bir tahammül ve boyun eğme hali görürüm. Onun hafızasında kim bilir ne acılar, ne ıstıraplar yazılıdır. Dilinde konuşma gücü yoktur ama, felâketini haliyle, sakatlığıyla, kimsesizliğiyle anlatır. Çektiği zulümlere, eziyetlere, üzüntülere vücudundaki yaralardan daha açık şahit mi olur?

Zavallı yıllanmış eşek, pencere arkasından onun çarıklıktaki yaşayışına dikkat eden bir dost olduğunu bilmez. Her gün aynı boyun eğmiş halle karşımda gezinir. Otlar, yatar, kalkar. Her sabah gözlerimi açınca onu görür, işte kimsenin dikkatini çekmeyen sefil bir hayat derim. Bilmem nasıl, onun üzüntüsünden kalemime bir tesir bulaşır. Onunla beraber bana da sabır dolu bir düşünme gelir. Ah biraz başını havaya kaldırırsa, silkinse, çifte atsa, koşsa, bir iki anırsa benim de keyfim gelecek. Ama

nerede? Tersine, o, her günkünden biraz daha düşkün bir dermansızlıkla dolaşır.

Hayatının sonundaki faciaya şahit olduğum bu dostuma eşeklik cinsi dışında bir isim vermek lâzımdı. Ben onun adını «Dertli» koydum. Sofra başına indiğim vakitler her gün Dertli'nin çayır hikâyelerinden bir iki olay anlatır, onları kâh güldürür, kâh düşündürürdüm.

Bir gün öğleden sonra çayır başında bir gürültü duydum. Bir de baktım ki ne göreyim? Dertli'nin çıplak sırtına, yelesinden kuyruğuna kadar dört çocuk dizilmiş. Hepsinin ellerinde birer değnek, koşturmak için zavallıya vurup duruyorlar. Bereli vücudunun iki tarafında dört çifte bir kayak gibi sekiz ayak kalkıp kalkıp iniyor.

Dertli, en sonra başıboş hayatında ihtiyar kanına, toplayabildiği son gücüyle, son gayretiyle bu haylazları çayırın bir başından öbürüne birkaç kere götürüp getirdi. Sonra kesildi. Durdu. Yaramazlar bu dermansız, yaralı eşeğin kemiği çentikli sırtında gezinmekten ne tat duyuyorlar? Pek hoşlarına giden bu eğlenceyi yenilemek için ellerindeki değneklere sekiz bacaklarını da katarak hayvanın kurumuş derisi üzerinde pek hızlı tempoda trampet çalıyorlardı.

Dertli, şimdiye kadar kendisinde hiç görmediğim bir isyanla başını havaya kaldırdı. Gücünün üstünde kendinden istenen bu hizmeti protesto etti. Ama zalimler anlamadılar. Sopalar, bacaklar hasta bedenine yağmur gibi iniyordu. Zavallı hayvan, bu vuruşların altında gene tahammülle kendini bırakıp boyun eğdi. Düşündü, nihayet son gücüyle yürümeğe karar verdi. Sarsak sarsak yarım tur daha yapabildi. Eskilikten yıkılan, çöken bir ev gibi iki yanına sallandı. Yüküyle beraber yıkıldı. Bu acı düşüş o dört Rum çocuğu için ne büyük eğlence oldu! Gülmekten bayılıyorlardı. Bu dörde birkaç «pedi» daha

eklendi. Dertli'yi yeniden kaldırmak için değnekler, taşlar, tekmeler hâlâ aralıksız iniyordu.

Dertli, bu vuruşların altında serildi. Kımıldamıyordu. Kaçmaya gücü yetmediği gibi hiç bir korunma vasıtası da yoktu. Hemen elimden kalemi attım. Ayağымda terlik, arkamda gecelik, başı açık, sokağa, çayırlığa fırladım. Zulüm göreni, zalimlerin elinden zor kurtardım. Şu sözlerimde bir kelime, tek bir harf, romancı mübalâgası yoktur. Dertli'yi ne halde buldum? Dört beş günlük susuz, aç, hür hayatında erdiği istirahatle çoğu kapanmaya yüz tutmuş yaraları yeniden açılmış, sızan koyu kırmızı bir kanla vücudunun bazı yerleri bulaşmıştı.

Talihin eziyetine boyun uzatan bir kurban gibi başını yere yatırmış, çektiği yorgunluğun iri nefeslerini burnundan boşaltmaya uğraşiyor, aralık gözlerinden aynı sabırlı yükleniş, aynı çaresizlik sızıldanması ve «yetiştir artık» yarvarması dökülüyordu.

Pürüzlü, siyah, eski bir deri ipe çevrilmiş sanılan göz kenarlarından gelen yaşlar burnuna doğru iki yandan birer derecik peyda etmişlerdi. Bu kadar acıklı ağlama hiç bir insanda görmedim. Hemen mendilimi çıkardım. Gözlerini sildim. O hiç kıpırdamadı. Yalnız çarpık bir bakışla gözlerini bana dikti. Derin derin baktı. İnsan olduğum için bu dertli yaratıktan sıkılıyordum. Çünkü bakışında bir güvensizlik, bir korku, acı bir tasa vardı. Beni, kendine işkence etmeye gelmiş sanıyordu. Çünkü o güne kadar insanlardan başka muamele görmemişti.

Bu dertle eşeğe baktım, baktım:

— Allahım, dedim, ya bi zayıf sefillere kuvvet ver, ya kuvvetlilere merhamet...

Ertesi günü ben penceredeydim. O yine çayırında. Ben yazıyordum, o düşünüyordu. Çok geçmedi. Dertli'nin etrafında bir çocuk alayı toplandı. Onu kuyruğundan, kulaklarından çekerek, karnının yumuşak yerlerine sivri değnek uçları batırarak ayağa kaldırdılar. Bir, iki, üç, dört... Üzerine atlayan atlayana... Zavallı, bu ağırlığa dayanamadı. Bir adım atmadan çöktü. Pedilerdeki kızgınlığı, o zavallıya karşı taşla saldırmayı görmeli... Bir düzüye indirdikleri değnelere, tekmelere kanmıyorlar, çivi çakar gibi suratına taşla vuruyorlardı. Çocuk denilen insan fidanında acımanın pek kıt olduğunu veya hiç olmadığını o zaman anladım.

İstiyordum ki Dertli, bu insafsızların birkaçını ısır-sın, tekmelesin, ürkütsün, kaçırsın... Ama hayır. Ona dermansızlıktan, eşekçe tahammülün en ağır şekli gelmişti. Sineği kovamıyordu. O hep, bu vuruşları bir ölü hareketsizliğiyle «sineye çekiyor», depreşemiyordu bile...

Balkona çıktım. Bu engizisyon alayına haykırdım. Onlar, dün de kendilerini böyle bir eğlenceden yoksun bıraktığımı hatırladılar. Bana yumruklarını gösteriyorlardı. İçlerinde büyükleri de vardı.

Yarabbi, insanların birbirlerini en çok öldürdükleri, başlangıcı tarihe kanla yazılan bu yeni yüzyılda bir eşeğin işkenceden korunması için adalet adına ben hangi makama baş vurabilirdim? Komiser muavinine gidip zulüm görenin halini, kendi üzüntümü anlatsam aklımın dengesizliğinden o adamı şüpheye düşürmüş olacaktım.

Kendime bir iki yardımcı bularak o gün de Dertli'yi kurtardım. Ertesi gün erkenden İstanbul'a inmek gerekiyordu. Akşam son vapurla Ada'ya karanlıkta döndüm. Daha ertesi sabah sokağa çıkarken, bahçe kapımızın biraz

ötesinde Dertli'nin cesedini gördüm. Kalıbı dinlendirmişti.

Ölüm, bu hayvanın yüzünde ne acı bir manzarayla görünüyordu! Bir gecenin içinde gözler birer küçük yuvaya batmış, deri, kemiğe yapışmış, çekilmiş dudakların arasından iri, sarı dişleriyle sanki hayattan kurtulduğuna sırtıyordu.

Bir iki parmak sağlam deri bırakmayıncaya kadar yüzünü yumruklamışlar, sopalamışlar, taşlamışlardı. O, Tanrısının huzuruna insanlardan çektiği eziyetin açık belirtileriyle gidiyordu. İki eşeğin şehvet zevki uğruna dünyaya gelerek bütün ömrü hakaret, sopa altında, hemen yarı aç geçtikten sonra, bu kadar acı bir sonla geri çağırılmasının sebebini kimden sorabilirdi? Dertli artık dünyada yoktu. Ahirette de değildi. Çünkü hiç bir din, hayvanlara, dünyada çektikleri eziyetlere karşılık cennet vaadiyle teselli vermiyordu.

Evet... Dertli yoktu. Ortada yalnız kalıbı kalmıştı. Onda artık hayat susmuş, şimdi ölüm söylüyordu. Artık onun porsuk dudaklarından sırıtan, çukur gözlerinden bakan, ölümdü. Ölümün bu haksızlığa uğramış, zulüm görmüş yüzden saçtığı büyük gerçekler karşısında ürperdim. Ve bir gün bizi de bu hayvan gibi kurtaracak olan o kurtarıcımıza dedim ki:

— Sahip olduğun yerlere aldığın bu hiç bir şey olmayan ceset senden ancak adalet gördü. Şimdi onu çürüterek en küçük parçalarını dağıtacaksın. Bir insan ölüsüne yaptığının aynısını yapacaksın. Eşitlik, eşitlik diye bağırان insanlar işte senin bu eşitlikçiliğinden titrerler. Ah sen ne müthiş bir alaycısın... İnsanlığın övüldüğü en ulu filozoflarımızın zekâlarını barındıran organı

nasıl çürütüyorsun. Bu eşeğin beyincik maddesini de aynı kanunun dişlerine verecek, aynı kurtlara yedireceksin.

*
**

Biraz sonra ben, penceremin önünde yazıyordum. Onun, deriden kurtulmuş leşi karşımda yatıyordu. Ben yaşamak için çalışıyordum. O beslenme ihtiyacından, saldırı korkusundan kurtulmuştu. Hangimiz daha acınacak haldeydik?.. Elbette ben... Ölüm onu koruyuculuğu altına almıştı. Artık ona keyfine veya kanuna göre hiç kimse, hiç bir kuvvet saldıramazdı, onu korkutamazdı. O şimdi bütün saldırılara, haksızlıklara, işkencelere karşı iri sarı dişleriyle boyuna gülüyor, eğleniyordu.

*
**

Daha sonra iki belediye çöpçüsünün seslerini işittim. Bağıryorlardı:

— Buralarda bir eşek gebermiş. Nerde?

Ben, balkondan bu bilgisizlere yavaşça söylendim:

— Gebermiş mi? İnsanlığı yükseltmek için hâlâ kelimeyle oynuyoruz.

Onu şimdi ayırarak anacağım: Artık Dertli bendim, o değildi.

Dertsiz'in ayağına ip bağladılar. Onu kaldırımın taşları üzerinden yokuş aşağı hışır hışır sürümeye başladılar. Cesedin ardından ne bağırان vardı, ne ağlayan... Ne de onun, tüyleri ağarıncaaya kadar insanlara verdiği emeği değerlendirerek arkasından iki adım yürüyen... Hep bu boşuna gösteriş, insanlara ölümü şatafatlı göstermek için yapıldı. Bu hayvan, birkaç milyon servet bırakaydı

etrafında onun akrabası olduğunu iddia edenlerin gürültülerinden, yaslarından durulmazdı.

Bu ölüm cinayetini soruşturmak için bir memur gelmedi. Çünkü bu hayvanların orduları, mahkemeleri, savcılarını yoktu. Herkes onları öldürebilir. Koca Ada'da bu cinayet olayının benden başka şahidi bulunmadı. Çünkü sopa altında bir eşeğin öldürülmesi ne acınacak, ne şaşılacak bir olaydı. Herkes bunu tabii buluyordu. O ölmemiş, gebermişti. Gerçeğin değiştirilmezliğine rağmen deyimdeki bu farka, ipin ucunda sürüklenen Dertsiz, hâlâ gülüyordu.

Müslüman Mahallesinde Bu İş Olur mu ?

ZAVALLI Ayşe Hanım, kocasının softaca baskısı, huy-suzluğu, kaynanasının dırdırı, ahlâksızlığı... İşte bu iki işkence arasında söndü, gitti. Rebia Hanım, gelininin değerini nihayet bildi, ama kadıncağız kara topraklara girdikten sonra... Rahmetli sabırlıydı, idareciydi. Ağzı var dili yoktu. Süs nedir bilmezdi. Bir gaz boyamasıyla bayram ederdi.

Oooo, şimdiki gelini Safinaz, Allah korusun, ne kocaya boyun eğme biliyor, ne kaynanaya saygı... Kocasını avucunun içine almış, evi kasıp kavuruyor. Önceleri, bir tarafta bir toz görse, ayakkabıları bir gün silinmemiş olsa kıyametleri koparan Nuri Efendi, şimdi bu yeni karısının tembelliği karşısında ağız açamıyor. Kokmuş Safinaz öğlenlere kadar döşekten çıkmıyor, kaynanasına iş buyuruyor. Kocasının ağzını, dilini nasıl keskin bir büyü ile bağladığına kimsenin aklı ermiyor. Bütün konu komşu:

— Oh, yeridir, ölenin ahı çıkıyor, diyorlardı.

Nuri, şimdiki genç karısına şirin görünmek için Vera-set Dairesinden Evkafa geçti. Sarığı çıkardı. Sakalı küçülttü. Önceleri domuz derisi var diye lastikli potin giymezken şimdi kılıkça her yeniliği işlemekten geri durmuyordu. Babasının giydiği mintan yerine kolalı Frenk gömleği bile giydi, boyunbağı bağlandı. Anası ona kaç defe ağlayarak söylemişti:

— Oğlum, boynundaki o Frenk icadını çıkar. Yarın ahrette zebaniler onu çekerek ilmiği içinde seni boğacaklar...

Nuri Efendi gülerek bu itirazlardan kaçınıyordu. Kendi kılığınca bazı yeniliklerden çekinmedi, Ama moda konusunda karısına gayet sınırlı izin veriyordu. Şeffaf çoraba, uzun ökçeye, kısa eteğe kesenkes izin vermiyordu. Anası, oğlunun zayıf tarafının taassup ve kıskançlık olduğunu bildirdi. Gelinini yenmek için saldırılarını hep o taraftan yapardı. Her gün gelini aleyhinde uzun bir cinayet tutanağı hazırlayıp akşam oğlu gelir gelmez onu bir tarafa çeker, tıkar, doldururdu. Nuri Efendi anasının bu suçlamalarını büyük bir ihtiyat payı içinde dinlemekle beraber bir fit, bin büyü yerine geçer dedikleri gibi, bazen acı acı zehirlenmekten kendini kurtaramazdı. Kaynananın, gelinini batırmak için yaptığı dedikodular, çoğu zaman şöyle şeylerdi:

«Pencerenin önünde sokaktan geçenleri yukarı baktıracak kadar yüksek sesle türkü söylüyor. Kafesi kaldırıp yarı beline kadar dışarı sarkıyor. Benden izinsiz komşuya gidiyor, saatlarca gelmiyor. İyi örtünmeden saçları, gerdanı bütün meydanda, şuna buna görünüyor. Satıcılardan kaçmıyor...»

Bu fitlemeler karşısında oğlunun benzinin attığını görerek bütün dünyalar onun oluyordu.

Bir gün oğlu, eve, her zamankinden erken geldi. Gelin evde yoktu. Komşuya gitmişti. Bu fırsattan iyice faydalanmaya kalkarak sözde evde büyük bir kalabalık varmış gibi Nuri'sini bir köşeye çekti. Damarlı, buruşuk ellerini kâh yüzüne götürüp kâh göğsüne bastırarak, baygınlıklar geçire geçire iki yanına sallanıyor, heyecanından bir türlü sözün başlangıcını bulamıyordu. Nihayet oğlu sordu:

— Ne var anne? Ne oluyorsun?

— Sus, hafakanlar boğuyor beni. Şimdi tıkanacağım. Başına gelenleri sorma. Karın azdı. Azdı... Yâ Mevlâ'sını aldı... Artık onunla başa çıkılmaz. Şimdiye kadar ırzımıza, namusumuza kötü diyen olmadıydı. Bu karı her sözü söyletecek, başımıza her belâyı getirecek...

Nuri Efendi renkten renge girerek:

— Ne oldu anne, çabuk söyle...

— Oğlum, sen evden çıktıktan sonra kaltak sabahleyin hiç bir işe el sürmeden savuştu gitti. Beklerim gelmez, beklerim gelmez... Başımı örttüm, anahtarını aldım. Aramaya çıktım. Mehmet Ali Efendinin evine giderim, yok. Buradaydı, şimdi Hüsniye Hanıma gitti derler. Hüsniye'ye koşarım. O evde de yok. Sorarım:

— A, senin gelinin civaya benzer, hiç bir yerde beş dakika durur mu? Buradan gideli çok oldu, kim bilir nerededir?

derler. A, bu sızılı bacaklarımla seksen kapı dolaşarak kahpeyi nerede bulsam beğenirsin? Koltukçu karıların evinde... Yukarı çıktım. Hani gelinim, dedim. İşte dediler. Baktım karşımda Galata balozlarından çıkmış gibi allı morlu, boyalı bir karı. Bacaklarına o tül çorapları geçirmiş. Dizkapaklarının üstünde zibidi, düttürü Leylâ bir çarşaf... Ayaklarında Şam nalını gibi yüksek ökçeli iskarpinler... Koltuk altlarına kadar kollar, göğüs, bağır açık... Ah, ah... Yaradana sığındım, memelerinin uçları görünüyor. Artık kendimi tutamadım. Tuuuh kepa ze diye bol bol tükürdüm. Merakım kalktı. Çarpıntım tuttu. Fikir fikir, az daha gidiyordum. Limon koklattılar. Ah yavrum, dikiş kaldı, yüreğime inecekti...

— Büyük hanım kendine gel. Şaka yaptık. Üzülme, gelinin o kılıkla sokağa çıkmadı. Nasıl oluyor diye bakalım dedik, evin içinde giyindik. Üzülme... sözleriyle beni avutmaya, kandırmaya uğraştılar. Ama benim bir kere merakım oynadı. Her tarafım par par titriyordu.

İşte böyle türlü mubalâgalarla oğlunu tıktı, doldurdu. Nuri Efendi, işin içinde kaynanalık düşmanlığı olduğunu bilmekle beraber bu kandırıyla zehirlenmekten kendini kurtaramadı. Karısı eve gelince kavga parladı. Üçü birbirlerine girdiler. Gürültüden komşular pencerelere üşüştüler. Kızgınlığa kapılıp ağzından fena bir söz kaçırmamak için Nuri Efendi hemen sokağa fırladı. Zavallı adam, ağzında tespih gibi sıraladığı «Lâhavle» sözleriyle sokaklara dalıp çıkıyor. Nereye gittiğini bilmiyordu.

Şimdi kaynana gelin, karşı karşıya teke tek kaldılar. İkisi de köpürdükçe köpürüyorlar, birbirlerine bir söylemediklerini bırakmıyorlardı.

Gelin, derin bir hakaret tavrıyla ağzını çarpıtarak:

— Benim gülüşmek için ev içinde şakadan girdiğim kılığı oğluna yetiştirdin de bir karış boyun mu uzadı... cadı?

— İlâhi, çatlasın kemiklerin... Kemeraltı rezillik evlerinden sokağa fırlamış gibi o kılığa gülünür mü? Ah, ne günlere kaldık. Şimdiki tazeler oralarını buralarını açıp gülüyorlar. Ah, ağlanacak haller... Utanma kalmadı. Kıyamet alâmetleri. Kopsa da bari kurtulsak. Koltukçunun oğlan, Şahende'nin kardeşi o cingöz çapkın seni o maskara kıyafette kapının aralığından bir âlâ seyretmiştir.

— Seyretmişse ne olurmuş? Herkesin kadınları o kılıkta sokağa çıkıyorlar. Onların kocaları yok mu?

— Onlarla beraber yedi kat yerin dibine giriniz. Yok olunuz inşallah... Başınıza uğursuzluk yağıyor. Dünyada bet bereket kalmadı. Azgın karılar, bütün bu belâları başımıza siz getirdiniz. Biz vaktiyle hiç bir tarafımızı kocamıza bile göstermezdik... İnce bulut içinden seçilir gibi tombul baldırlar, dirseklerinin çukurlarına fındık sığan pudralı, duru beyaz, süzme kollar, bingil bingil göğüs, daha bilmem neler... Her malımız meydanda, öyle sokağa çıkılır mı? Yine Tanrı acıyor da daha tufan olmadı, başımıza ateş yağmadı.

— Çıkılır. İşte senin gibi cadılar çatlasın, patlasın. İşte ben de yarın öbür gün o kıyafette çıkacağım.

— Çıkamazsın rezil... Ben öyle kepaze geline kapı açmam.

— Çıkacağım işte, çıkacağım... Ne yapacaksın bakayım? O püften ipek çorapları, ince ökçeli iskarpinleri, kolsuz, yakasız bulüzleri oğluna aldirtacağım. Saçlarımı kanarya sarısına boyayacağım. Başıma pırlantalı taraklar takacağım. Dizimden yukarı ince ipekli çarşafı tiyatrolara, sinemalara, konferanslara, gezmelere tozmalara gideceğim...

— Oğlumun ağzını dilini bağladın. Hangi büyücülere gidiyorsun?

— Bağladım. Daha sımsıkı bağlayacağım. Büyücülerin en kuvvetlilerine gidiyorum. Seni de böyle öfkeden, kıskançlıktan çatlatacağım. Kiskıvrak kötürüm edip bir köşeye oturtacağım...

— Hoşt, hoşt... Allaha şükür, benim özüm doğrudur. Bir şeycik yapamazsın. Bu sefer elimden kurtuldun, ama inşallah bir başka defa seni oğlumdan çatır çatır boşatacağım. İşte çevremdeki bütün melekler, şeytanlar şahit olsunlar...

— Boşatamazsın, boşatamazsııııınnn... Boşatamazsın. Oğlun beni çıldırasıya seviyor. Gece ayaklarıma kapanıp sıcak göz yaşları döküyor. Senden ayrılırsam ölürüm diyor.

— Çenen tutulsun, sus... Şimdi bayılacağım a dostlar! Bana karşı öyle söylüyorsun... Oğlum seni ne yapacak? Kaşsız kirpiksiz, utanmaz karı... Seni boşatıp da bir güzelini, temiz etekli, namuslu birisini alayım da gör...

— Haydi bakayım dişsiz, densiz cadı... Hangimizin dediği olacak...

— Görürüz, şıfıntı, görürüz...

— Elinden geleni arkana koyma...

Bu gürültü bir hafta sürdü. Nihayet gelin kaynana arasında sözde bir barışıklık oldu. Ama ikisi de içten birbirlerine diş biliyorlar, bir öç alma fırsatı bekliyorlardı. Gelin, şimdi kaynanasını eskisi kadar bile saymıyor, sokağa biraz açık saçık çıkıyor, istediği yerlerde dolaşiyor... Saatlarca konu komşuda gecikiyor, kocası üzerindeki tesirini daha açıkça kaynanasının gözüne sokuyor... Komşularla kah kah kah, kih kih kih. Üstü örtülü türlü nispetler vererek kocakarıyı üzüntüsünden, kıskançlığından öldürüyordu...

Rebia Hanım, bütün kiniyle bir ikinci fırsat kolluyordu. O da gecikmedi. Arka taraftan bahçe bahçeye bitişik karşiki kira evine pek acayip bir aile taşındı. Kadınların kuyruklu sürmeleri, kokulu, renkli sabunlar gibi galibarda yanakları, didilmiş yün gibi kabarık saçları, erkeklerin eski, kart köçeklere, hamam tellaklarına benzeyen tıraşlı suratları görülecek şeylerdendi. Bunlarda kaç göç yoktu. Terbiye de yoktu. Evin kafeslerini fora edip sürdüler. Her köşe penceresinden etrafa yakası açıl-

madık, işitilmemiş, saçma sapan, renk renk sözler, salkım salkım kahkahalar yağıyordu. Bu uğursuzlar geldi geleli Rebia Hanım'ın gelinine bir şey oldu. İşini gücünü seriyor, her gün pencereden onları seyre dalıyordu. Zaten huyu tereleliydi. Onları göre göre büsbütün ahlâksız olacaktı. Bir gün kocakarı öyle bir şeyle karşılaştı ki, heyecanından gözlerine, kulaklarına inanamayacak bir hale geldi. Artık muhakkak gelinin boşanmak vakti gelip çatmış olduğu için yüreğinden sevinç dalgaları kabarıyor, ama utancından da yerlere geçiyordu. Karşiki bıyıkları yoluk herif pencereden pencereye gelinine ne işaretler etmiyor, ne utanmazca laflar atmıyordu, yarabbi... Gelini bu edepsizliklere kahkahalarla gülüyordu. Ah soysuz kaltak ah... Bu korkunç gerçeği oğluna nasıl anlatmalıydı? Ne kadar ağır ve çarpılacak yeminlerle perçinleyerek söylese mümkün değil inandıramayacağını biliyordu. İspatlamak lâzımdı... İspat... Ama nasıl olacaktı bu?

Ertesi gün oğluna, büroya gidiyorum diye evden çıktıktan sonra usullacık yine içeri girerek aşağıki odanın yüklüğüne saklanmasını teklif etti... Kendisine akıllar almayacak kadar önemli, tiksiniyecek bir manzara seyrettireceğini söyledi. Nuri Efendi, anasının dediği gibi yaparak yüklüğe kapandı.

Zavallı adam, iki saat boyunca yüklüğün karanlığı içinde, şiltelerin, yorganların arasında hapis kaldı. Kocakarı arasına kapıyı aralayarak:

— Oğulcağızım, biraz daha dişini sık. Bak şimdi göreceksin, neler...

diye destekleyerek oğlunun cesaretini artırmaya uğraşıyordu. Oh, nihayet manzara başladı. Kocakarı yine yüklüğün kapısına gelerek yavaşça:

— İşitiyor musun? Karın yukarıda fıkır fıkır gü-

lüp kaynıyor. Gel şimdi bir de pencereden karşıyı seyret...

Nuri Efendi, kendini iyice kollayarak yüklükten sessizce çıktı. Karşık evin penceresine baktı. Sahiden de, gördüğü üzücü sahne, bütün damarlarındaki kanı, hemen parlayan bir yangın şiddetiyle birdenbire tutuşturdu. Bıyıkları tıraşlı karşık delikanlı kafesleri sürülü iki pencerenin ortasına geçmiş, kâh bir yandan, kâh öte yandan, etmediği işaret, yapmadığı rezillik, maskaralık bırakmıyordu. Ya o akla sığmaz laf atmaları? Namuslu kulaklara birer zehirli ok acısıyla işliyordu. Ciddî, terbiyeli insanlara yaraşmayan, yılışık, tuhaf davranışlarla odanın ortasında kırıla döküle dolaştıktan sonra iki pencerenin arasına geliyor, Nuri Efendinin evine doğru:

— Ah elmasım, seni görünce aşk avcısının aman vermez ateşiyle hemen vuruldum. O dakikadan beri bütün zamanım ahlarla, vahlarla, gecelerim uykusuzlukla geçiyor. Sevginin ateşli toprağı üzerine yanarken hayalinle dolaştım durdum. Ah, bilseniz neler, neler. İspanya'da ne şatolar kurdum. Hemen sizinle evleniveriyorum. Ne bileyim ben? Meğerse aptal bir kocanız varmış... Of... koca... Ne çirkin söz... Koçan gibi bir şey..»

Uzun bir kahkaha ve odanın ortasında pek densizce gülümsemelerle dolaşarak sinirli parmaklarının uçlarıyla karşıya öpücükler yolladıktan sonra:

— Varsın kocanız olsun, ne ziyanı var. Allahın aptalı, koca bir kapı mandalı... Madam Bovary evli değil miydi? Hoppa kadınlara koca olanların vazifeleri doğacak çocuklara belediyede baba yazılmaktır. Kocanız sizi çok kıskanır mı? Benim de merakım kıskançların karılarını ayartmaktır. Oh, oh bu baştan çıkarış o kadar tatlıdır ki tadına doyum olmaz. Molière'in dehasını parlatan budala kocaların oynak, güzel karıları değil miydi? Tiyat-

roda, romanda, resimde, sanatın kaynağı budur. Hep düşük sanatçılar ilhamlarını oradan alırlar. Ama ah efendim, ilk kavuşmamız nasıl olacak? Durgun, karanlık bir gecede herkes derin uykudayken cumbanıza «tık» mini mini bir taş... Usulcacık aşıya iner, kapıyı açarsınız. İki kanat arasından ince, ürkek bir ses:

— Kimdir o?

— Ben'im.

— Parola ver.

— Fitol.

— Gir içeri...

— Canımın içi, kocanız zıbardı mı?

— Horul horul uykuda. Ses etme, yavaş gel...

Haydi, vızzz, içeri... Taşlıkta birinci sarmaş dolaş. Bu, alaturkanın klasik zamparalığıdır. Ne yaparsınız? Ayağınızı denk almak, basılınca tavan arasına, yüke, dolaba, sandığa saklanmak, dayağa, tahkire katlanmak... geleneğimize uymak gerek...

Gelin hanım, âşık koynuna girer, kaynana odasında tespih çeker... Alafranga çapkınlıkta madam, kocası evde yokken istediğiyle yatabilir...

Bu kaba ve koyu sırnaşıklık ve sulanmalara gelin hanım, yukarıda, gülmekten kırılıyordu. Bu ne akılların almayacağı bir kepezelik, bu ne ihtimal verilmez bir ahlâksızlık, bu ne vicdansızcasına bir cinayetti... Nuri Efendi'nin yüzünü bir ateş bürüdü. Nefretten gözleri büyüdü. Taşkınlıktan nefesi sıklaştı. Dudakları ve bazı kasları, sert bir rüzgârla çırpınan yapraklar gibi titriyordu. Kocakarının yüreği bir sevinç denizi içinde boğulacak gibi olmakla beraber, dışından tiksiniş gibi bir davranışla aman kendisine dokunmasın der gibi salâvat getiriyor-

du. Bıyığı kazınmış terbiyesiz herif, her sözünü, el, kaş, göz, ağız hareketleriyle tuhaflaştırarak âşık saçınalarına şöyle devam ediyordu:

— Söyle cicim, ne vakit geleyim? Akşam sular kardıktan sonra iki ezan arasında mı? Sabaha karşı bülbüller yanık yanık ötmeye başlarken mi? Kocanın döşegine bir avuç ölü toprağı serp... Gel, seni sevenin kolları arasında, ateşinin içinde yat...

Bu saçmasapan sözler, suçsuz ve dünyadan habersiz kocanın aklını kuçuz bir ateş, yılan gibi soktu, yaktı. Ta beyninden topuğuna kadar bütün vücudu tınlayan bir cisim gibi inledi. Aklını, fikrini, dengesini, varlığını tamamıyla kaybetti. Sanki görünmez, bir emredici onun kulağına hemen:

— Koş, karının da karşiki edepsizi de hemen öldür, hiç durma...

diyordu. Merdiven basamaklarını ikişer üçer atlayarak üst kata fırladı. Dolaptan revolverini aldı. Karısı onun böyle beklenmedik bir zamanda evde belirivermesine şaşırıldı. Kocakarı aşağıda oğlunun gerçekten öldürmesi için sanki kurban bayramındaymış gibi tekbirler getiriyordu. Ama Nuri Efendi, silâhını kınından çıkarıncaya kadar tehlikeyi anlayan karısı, kendini merdivenlerden aşağıya attı. Örtüsüz, sokağa uğradı. Bir komşu evine sığındı. Kızgın koca, kaçanın arkasından boş yere birkaç el ateş etti. Sonra tabancasını güpegündüz elâleme karşı karısına ve başlıca ona aşkını açıklayan o karı benzeri tüysüz çapkına çevirdi:

— Al, sen iki ezan arasında gelmezken evvel bunu iki kaşının ortasına...

dedi, tetiği çekti. Karşıda şangır şungur camlar indi, çığlıklar koptu. Mahalleli sokaklara döküldü. Polisler geldi. Nuri Efendi'yi aşağıya çağırıldılar. Polis, ona sordu:

— Efendi, ne yaptın? Hiç insan karşıki komşusuna pencereden revolver atar mı?

Nuri Efendi, kalan bütün kızgınlığı ve üzüntüsüyle:

— Revolver değil, top bile atarım. O edepsizi öldüremedimse üzülürüm...

— Hayır, öldüremediniz... Kabahati neydi?

— Daha ne olacak? Pencereden karıma türlü edepsizliklerle aşkını ilân etti.

Etraftan sürekli kahkahalar koptu. Nuri Efendi'nin bu bönce kızgınlığına herkes gülüyordu.

Kalabalık içinden biri:

— O bıyıksız genç, aktördür. İki pencere arasına koymuş olduğu aynanın önünde, «Kıskanç Koca» piyesindeki rolünü ezberliyor.

Nuri Efendi, fena halde şaşaladı. Ama bu büyük şaşkınlığı, kızgınlığını yatıştırmadı. Hâlâ vücudu ispazmozlar geçirerek:

— Müslüman mahallesinde bu iş olur mu? dedi. Bu sefer de maksadına erişemeyen kaynana, gelininin üstün gelmesine, kendi talihsizliğine ağlıyordu.

Dünyanın Yuvarlağına İnanmıyor

YİRMİ sene kadar oluyor. Bir gün, akşam yemeğinden sonraydı. Aksaray'daki evimde ihtiyar bir adamın beni görmek istediğini söylediler. «Buyursunlar» dedim.

Odadan içeriye altmış beşle yetmiş arasında, kır sakallı, gözlüklü, ufak tefek, ama yaşına göre hareketleri çevik bir adam girdi. Gözlüğünün altından sinirli bir telaş saçan gözbebeklerini bana dikerek:

- Affedersiniz, siz osunuz, değil mi?
- Kim?
- Yazar...
- Evet...

Karşımdakinin davranışlarında uzun uzadıya dikkate lüzum olmadan açıkça görülen sinirlilik alâmetleri vardı. Kim olduğunu bilmediğim bu ansızın gelen misafirin, kapısını açık bulduğu bir tedavi evinden dışarıya fırlayarak kötü bir tesadüfle soluğu bizde almış olması ihtimali aklımı gıcıkladı. Bu yüzden oda kapısıyla kendini aramdaki geri çekilme bölgesini emniyet altında tutan bir vaziyet aldım. Küçük ihtiyar, kızgınlığa karışmış bir alayla beni süzerek:

- Siz, geçen gün, dünyanın yuvarlak olduğunu ispat etmek için bir makale yazmışsınız...
- Olabilir.
- Okudum, çok güldüm.

— Komik bir şey değildi...

— A, bundan daha komik ne olur? Ayaklarımızın altında dümdüz uzanan dünyanın yuvarlaklığını iddia etmek, Süleymaniye camii'nin kubbesi düzdür demekten başka bir saçma değildir. Çünkü göz önünde duran gerçeği zıddıyla tarif etmeye kalkışıyorsunuz.

— Efendim, yazdığım makalelerin hiç birinde dünyanın yuvarlaklığını ispata uğraştığımı bilmiyorum. Çünkü, bu, yüzyıllarca önce ispat edilmiş bir gerçektir.

— Bir gerçek midir? Galiba siz hiç mantık okumamışsınız...

Küçük ihtiyar karşımda önce Arapça tariflerle mantığı, daha sonra tartışmaya ihtiyaç hissettirmeyen yüzde yüz gerçeği izah etti. Derin bir bakışla dinledim. Karşımdaki bu susuşumdan büsbütün cesaretlenerek:

— Sizin mantıktan, Tanrı bilgisinden, estetik ve edebiyat bilgisinden değil, sadece gramer ve sentakstan bile haberiniz yok. Bu bilgisizliğinizi bilmeden yazarlığa yelteniyorsunuz. Kendinize ait çeşitli saçma iddialarla halkın zihinlerini aldatıp karıştırmaya uğraşıyorsunuz. Dünya yuvarlakmış. Yok ananın örekesi ...Dünya yuvarlakmış haltını sana kim etti? Bu koskoca yanlış budala Frenk'in biri işlemiş olsa bile çok şükür Müslüman evlâdısın... Sen buna inanmalı mısın? Senin aklını yanlışlıktan kurtarmak için işimi gücümü bırakıp bu akşam buraya geldim. Bak oğlum, eğer, Allah esirgesin, dünyayı karpuz gibi yuvarlak bile desek üst tarafa gelenler rahat otururlar. Ama alt tarafta kalanlar sapır sapır aşağı dökülmezler mi? Bu kadar sade bir şeyi niçin akletmiyorsunuz?

Kendimi tutamayarak, ince bir gülümsemeye dedim ki:

— Fikir yanlışlığı, duygu aldanışı bende değil sizde var. Uzay içinde aşağı, yukarı gibi sözler anlamlarını kaybederler. Çünkü evrende alt veya üst yoktur.

— Allah Allah... Ne mantıksızlık. Bizim evin alt katı, üst katı yok mu? Bizim ev evrenin dışında mıdır?

— Oooofff Efendi Baba, size nasıl anlatayım? Tam bir fikir ve bakış bağımsızlığıyla dünya yüzünden ayrılıp göklere çıkabilir misiniz?

— Allah esirgesin... Tövbe et. Küfür ettin... Uçmak, meleklerle mahsustur. Ben, zavallı günah işleyen bir kulum. Göklere çıkmak ne haddime kalmış?

— Siz çıkmayınız, peki... Yükselmeğe hevesli bir genç tasarlayın ki, göklerde gördüğü yıldızlardan birine çıkmak hayaline kapılmış olsun.

— Ne delilik!

— Onun bu hayali gerçekleşse...

— Ne dersin ey saçmalayan adam...

— O hayalci şair yeryüzünden başka bir yıldızla geçmekle uzayda sadece bir boyut geçmiş olur. Yoksa ne yükselmiş olur, ne de alçalmış... Yani ne yukarı çıkmış sayılır ne aşağıya inmiş...

— Garip şey... Şimdi ben yangın kulesine çıkmış olsam, yükselmiş sayılmaz mıyım?

— Siz, toprağın yüzeyine ölçerek öyle söylüyorsunuz.

— Ya nereye ölçerek söyleyeceğim? Toprak her zaman aşağısı, gök de yukarısıdır. Bu iki kelimenin manaları değişir mi hiç?

— Siz yapma dünya küresi gördünüz mü?

— Gördüm. Koca karpuz gibi bir yuvarlak. Üzerine

harita çizmişler. Denizler, karalar... Allah esirgesin, üzerinde yaşadığımız dünya sözde böyleymiş...

— Yeryuvarlağının bir tarafında Eskidünya vardır, öbür tarafına Yenidünya... Yani Avrupa, Asya, Afrika kıtalarına karşı tarafında Amerika bulunur.

— Eskidünya, Yenidünya... İşte bu da saçma... Tanrı bunları hep birden yaratmadı mı?

— Demek bu yuvarlak dünyanın bir yarı küresinde biz bulunuyoruz, öbür tarafında Amerikalılar bulunuyor. Demek ki onlarla taban tabana yürüyoruz. Yani bizim ayaklarımızın altından bir çizgi uzatacak olsak dosdoğru onların ayaklarına gidecek. Şimdi bu durumu aklınızda tutarak her iki yarı küreden uzaya birer cisim fırlatınız. Bunların hangisi için uçtu veya düştü diyebileceğiz? Yani yükselmek, alçalmak sözlerini hangisi için kullanacağız?

— Oğlum sen saçma sözü ispat edilmiş bir temel sayarak onun üzerine mesele kuruyorsun. Ben bu dünyanın karpuz gibi yuvarlak olduğuna ve üzerindeki insanların taban tabana gezindikleri şakasına inanmadım ki, buradan ve Amerika'dan fırlatılan iki cismin birbirlerine göre yükseldikleri, ya da düştükleri hakkında bir hüküm çıkarayım?

— Öyleyse ben sizinle tartışamam.

— Tartışamazsın elbet. Bu bilgisizlikle sen benimle yarışa çıkabilir misin? Sen «Risâle-t-i fi-s-sınâat-i Batlamyûs-ül-felekiyyet» okudun mu?

— İtiraf derim ki hayır.

— «Risâle-t-i fi nakz-i mesâil-ül-Muhyiddin»i?

— İsmi bile işitmedim.

— Belli, belli. «Risâle-t-i fi esrâr-i tekaddüme-t-ül-ma'rifet»i gördün mü?

— Aslaaa...

— Ha şöyle... Ha şöyle... Bilgisizliği itiraf etmeli. Bilmediğini öğrenmeli. Sonra makale yazmalı. Sen bu kutsal kitapları ve benzerlerini okumadıktan sonra ne cesaretle kalkıp dünyanın biçiminden söz ediyorsun? O yuvarlak olanlar, bu saçma iddialarda bulunanların beyinsiz kafalarıdır. Dünyanın biçimi değil...

— Efendi Baba, affedersiniz, bu saydığınız kitaplar sekiz on yüzyıllık eski kitaplara benziyor.

— Olsun, isterse bin yıllık olsun. Gerçekler eskimekle değişir mi? Ben buraya senden ders almağa gelmedim. Ders vermeye, Tanrı yolunda parasız, gerçeği söylemeye geldim.

— Teşekkür ederim. Ama sizin okuduğunuz kitapların tariflerine göre dünyanın biçimi nasıldır?

— Dağlar gibi engebeleri bir yana bırakırsak dünya düzdür.

— Bu düzlük nereye kadar sürüp gider?

— Sonsuzluğa kadar.

— Dünyanın sonu yok mudur?

— Dünyanın sonu ölümdür.

— Bu toprağın son sınırı neresidir?

— Dünyanın sonu yoktur. Doğuya git, batıya git, kuzeye git, güneye git... Git, git bitmez...

— Ama şimdi dünyayı baştan sona dolaşıyorlar. Gene aynı noktaya geliyorlar...

— Bir hayale kapılıp aldanıyorlar... O bilgisizler tam devir yapıyoruz sanıp geri dönüyorlar. Bundan haberleri olmuyor.

— Ay, güneş, gezegenler doğunuzdan doğup, batımızdan batıyorlar. Madem ki bu toprak her yöne doğru sınırsız, sonsuzluğa kadar sürüp gidiyor, o yıldızlar nereden geçiyor?

— Doğuda, batıda sonsuz birer okyanus vardır. Güneşi bir altın tepsiye korlar, yetmiş bin melek (karşındaki bir an düşündükten sonra kendi kendini yalanlayarak) hayır, yedi yüz bin melek bu tepsiyi okyanuslardan çıkıp batarak dünyanın etrafında dolaştırırlar.

Yaşı büyük, aklı küçük bu efendiyle konuşmaya devam etmeyi manasız buldum. Onun yaşına saygı duyarak merdiven başına kadar götürürken içimden:

— Aramızda bu anlayışsızlık illetine tutulmuş bir sen olmuş olsaydın, şekerle beslenmeye lâayık görölürdün. Ama neyleyim ki çevremizde bu akılda iyileşmesi imkânsız çok kimse var... dedim.

Büyük Ana

AKSARAY'da, Horhor yakınlarında geçirdiği kırk beş yılın artık yorgunluğunu çekemeyerek bir dayanak arar gibi eğilmiş, kağşamış bir ev, silinmiş aşî boyası, pervazları, yelkovanları kopmuş ekli saçaklarıyla sokağın kederli boşluğu içinde bir türbe halini almıştı. Sık, tozlu, kıskanç kafeslerinin arkasında gizlediği uzun bir trajedinin izleri biraz dikkat edilirse ihtiyar yüzünde okunuyordu. Bahçesinin yarım yüzyıllık ağaçları aralarını yatıştırmak için onu iki yanından sarıp kucaklamışlardı.

Şimdi hiç bir deliğinden nefes almayan, hiç bir tarafından ses vermeyen, geceleri hiç bir penceresi ışıklanmayan tamamiyle mezar sessizliğine gömülmüş duran bu ev bir zamanlar ne kadar şendi... Her köşesinden vıcır vıcır hayat kaynar, neşe fışkırırdı. Bugün ağır bir kasvetin kâbusları içinde susan odalarında ne düğünler, dernekler, evlenmeler, ahenkler, gürültüler olmuştu. Geçmiş zaman neler yutuyordu neler... Kederlerimizi, götürdüğünden ziyade sevinçlerimizi de gömüyordu. En büyük filozoflarımız bile geçmişle gelecek akımları arasında bizi sürükleyen şimdiki zamanlardan doğacak

saadetleri bekleyerek yaşamıyorlar mı? Hayatın aldatıcılığında öyle bir büyü var ki, gelecek zaman, çektireceği bütün felâket ve uğursuzlukları tesirli bir söyleyişle yüzümüze bağırrsa, yine maksadının korkunçluğunu anlamazlıktan geleceğiz.

On beş kişilik bir aileden nihayet bu evde yetmişlik bir büyük anayla, beşikte bir torun kalmıştı. Beşiklerin büyüttüklerini, gelin arabalarının getirdiklerini tabutlar mezarlığa taşıya taşıya ecel, hayata üstün gelerek nihayet evi tenhalaştırdı. Ölümün, evdeki genç canlılardan birine her saldırısında kapıdan cenaze çıkarken büyük ana bağrını yumruklayarak:

— Sıra benimdi ama ecel yavrumu aldı. Ölüm yol, türe bilmiyor. Ah kara toprak, onu bırak beni al... haykırılarıyla döğünürdü. Ama insafsız, sağır ecel, kim-seden bir şey sormuyor, senesi geçmeden aile bahçesinden bir taze çiçeği daha soldurup kavuruyordu. Hepsi gitti, hepsi gitti, sonunda bir kütükle cılız bir filiz kaldı. Adı Lütfullah.

Dertli büyük ana, hiç kazaya bırakmadığı beş vakit namazında Allahına yalvarıyordu:

— Ulular ulusu Tanrım, bunu bana bağışla... Acı-sını gösterme. Artık o beni gömsün...

Bu viran evin acıklı tarihini bütün yakın ahali bilirdi. Onun yaşlı kapısı önünden geçerken büyük ananın her soluğunda bir başka sevgi acıması titreyen yorgun, halsiz sesiyle torununa söylediği ninniye işitenler acılarından göz yaşlarını tutamazlardı. Şimdi o koca, boş evin uğursuz çatısına biri mezardan, biri gökten gelir gibi yalnız iki zayıf inilti yankıyordu. Ali Lütfullah'ın ağlamaları... Onu susturmak için büyük ananın pek üzüntülü sevgi ninnileri...

Ana korkusu arayan çocuk, bazen emzikten pek hoşlanmayarak huysuzlanırdı. O zaman büyük ana porsuk memesini çıkarır, yavrucuğun ağzına verir, çocuk onu, içine çeke çeke emer, avunur, uyurdu.

Hayatın iki ucunda, ama birbirine Tanrının buyruğuyla bağlı bu iki vücudu, uzun gecelerin kederlerini dağıtmak için, her köşesi çın çın öten boş sofalarda, kucak kucağa gezerken bir gören olsa perili, ıssız harebelerde hayaletler cilveleşiyor sanırdı...

Ay ışığı, karanlıkları beyaz bir okşayıyla sarmaya uğraştığı ılık gecelerde büyük ana pencereyi açar, ayın büsbütün gümüşlediği ak saçlarının titreyişleri arasında torununa yedi kat göklerden, her yıldızın dünyadaki insanlardan birinin olduğuna, ineğin boynuzunda duran bu dünyaya ait mahalle vaazcısından dinlediği bilgileri, dersleri tekrarlardı. Her ikisi de ellerini kaldırarak aydedeyi selâmlarlar, suçsuz, temiz yüreklerinin dileklerini ona birer birer söylerlerdi.

**

Çocuğun okuma zamanı geldi. Büyük ana onu en yakın bir okula verdi. Kimselere emniyet edemeyerek

torununu kendi götürüp getiriyordu. Ali Lütfullah'ı sık mamalarını rica ederek bayramlarda, kandillerde öğretmenlere mendili, şekeri, parayı, kurbanı eksik etmezdi.

Gece çocuk uyurken büyük ana elinde şamdan saatlarca torununun yüzüne bakar, bakar doyamaz. Nereden geldiğini pek bilemediği bir üzüntü içinde göz yaşlarını tutamazdı.

Sokağa, haşarılığa alışır korkusuyla evin birkaç odasını oyuncakla doldurdu. Kulağından çevrilen makineli at, boy boy arabalar, şimendiferler, havuzda yüzen vapurlar, yelkenliler, kazlar, ördekler, sandıklı çalgılar, gramfonlar, oyuncak çeşidinden olan hemen her şey...

Ali Lütfullah on üç yaşına kadar büyük anasının koynunda yattı. Uysal, bağlı, utangaç bir çocuktur. Büyük anasını hiç üzmedi. Hemen onun dizi dibinden ayrılmadı. Yaşına göre İstanbul'daki öğrenim devrelerini takip ediyordu. Üç yüz on dört doğumluları gazetelerle, davullarla eskere çağırıyorlardı.

Mahalle delikanlıları toplandılar. Merkeze, yazılmaya gittiler. Ali Lütfullah da beraberdi. Büyük anayı pek heyecanlı bir telâş aldı. Torununu askerden kurtarmak için hükümete dilekçe verecekti. O, pek toy ve nazlı büyüdü, pek çelimsizdir, yufka yüreklidir, kurşun atamaz, kimseyi öldüremez, şimdiye kadar hiç bir gece evinin dışında kalmadı, o bensiz olamaz, ben onsuz edemem, ak saçlarıma, yalnızlığıma acıyın, onu bana bağışlayın diyecekti.

Lütfullah elbise giyindi. Karargâha talime geliyordu. Bir akşam eve dönmedi. Ertesi günü büyük ana, akli darmadağınık, sokaklara düştü. Arabalara, şimendifer-

lere bindi. Karargâhtan karargâha gezdi. Lütfullah'ı bir yerlerde bulamadı. Nihayet ona, torununun Irak cephesine sevk edildiğini söylediler. Zavallı kadın Irak'ın havasını, suyunu, İstanbul'a uzaklığını bilmezdi. Bu bilmezlik karşısında kendini kaybetti. Yüzüne su serptiler. Gittiğinden daha dağınık bir kafayla evine, o yapıyınız, ıssız, uğursuz çile yerine döndü.

*
**

Ali Lütfullah'ın gidişi üzerinden birkaç hafta geçti. İhtiyar kadının göğsünde tutuşan hasret ateşi her gün daha artan bir hızla pırpır yanıyor, dayanılmaz bir acı bütün varlığını sızlatıyor, eritiyordu. Dolaplardan, sandıklardan torununun eşyasını, çamaşırlarını çıkarıyor, anlatılmaz bir hasret ve sevgiyle onları birer birer seviyor, okşuyor, uzun uzun koklayarak ağlıyor, ağlıyor, ama yüreğinde tutuşmuş olan volkanı bu göz yaşları bir türlü söndüremiyordu.

Eski zaman masallarında ay, yıldız ve bulutlarla konuşan âşıklar gibi, o yalnızlığı içinde tabiatla dertleşiyor, sohbet ediyordu. Torununa selâmlar, öpücükler yolluyordu. Gitgide bütün varlık dünyası, bütün eşya gözünde ona ait birer sembol kesildi. Nereye baksa onu görüyordu. Sevgili Lütfullah'ını... Zavallının zihnini kaplayan bu sabit fikir deliliği öyle sürekli bir hale geldi ki, o yıkıntı halindeki ıssız evin uğursuz sessizliği içinde beliren bir peri, bir can yoldaşı, Ali Lütfullah'ın hayali yanında hiç ayrılmaz olmuştu. Torunu ona, ta beşikten askere gittiği güne kadar olan yaşayışının çeşitli halleriyle görünüyordu. Bazen zavallı kadının boş beşik başında söylediği yaslı, titrek, baygın ninniydi:

**Gül dudaklar büzüldü
Kara gözler süzüldü
Lütfullah'ım uyusun
Uyusun da büyüsün...**

seslerini işiten konu komşu derin derin üzülyorlardı.

Aylar geçti. Ali Lütfullah'tan ne bir mektup, ne bir haber var. Ama büyük ana mutlaka bir gün kendisine döneneğine inandığı için içi rahattı. Onu hâlâ, Irak çölleri- nin pek çok Türk gencine mezar olan kızgın ufuklarında değil, İstanbul yakınlarında sanıyor, arıyordu. Sokakta, torunu yaşta genç bir askere rastladığı zaman:

— Hû, arslanım dur... Ali Lütfullah'ı hiç bir yerde görmedin mi? O da senin gibi kara gözlü, güzel yüzlü, ince yapılı bir yavrucuktu... Oğlumun oğlu... Ah, hasre- tinden yüreğim nasıl yanıyor bilsen... Karargâha gittim, gittim bulamadım. Oğlum aralık ayının yedisinde kay- boldu. Irak'a gitti dediler. İç fanilasını beraber götürme- di. Ya oralarda soğuk alırsa? Kendine bakmayı bilmez ki... Yaşı on sekiz oldu ama hâlâ çocuktur. Irak neresi evlâdım? İzmit'in yanında mı?

Bir akşam ezan üstü büyük ananın çile evinden acı feryatlar ko-ptu. Zavallı kadın:

— Allah aşkına yetişiniz... Kurtarınız... Vurdular, öldürüyorlar... diye yardım isteyerek bağıyordu. Bu haykırışların tek-

rarlanması mahalleliyi meraka düşürdü. Kapıyı çilingire açtırdılar. İçeriye doldular. Yürek paralayıcı bir manzara karşısında kaldılar. Göğüs bağı açık, ak saçlar dağınık, büyük ana kayıp torununun ta bir yaşındayken giydiği en küçük patiklerinden en son çamaşırlarına kadar bütün eşyasını meydana dökmüş, bu acıklı dekorun ortasında, hasret ateşi ve özlemle kararmış gözlerini yabancıların göremediği başka bir dünyaya dikmiş, haykırışlarına ağlamalarına devam ediyordu.

— Vurdular, Ali Lütfullah'ı vurdular. Müslümanlar, görmüyor musunuz? Çölün kızgın kumları yavrumun karnını emiyor... Analar, büyük analar... ablalar... kardeşler, haydi koşalım. Daha ne sülün yapılı yaralı gençler can veriyorlar. Bakınız, bakınız: sırma başlıklı yeşil develer al tabutlar içinde şehit taşıyorlar. İşte... a... ah yavrumun beyaz alnına bir kurşun daha gömüldü. Keman kaşlarını, üzüm gözlerini al kanlar bürüdü. Duymuyor musunuz? Su diyor... Allah rızası için bir yudumcuk su diyor. Analar, ablalar koşalım... Su verici meleklerle beraber genç şehitlere su taşıyalım. Çöl güneşi, ana hasreti dudaklarını kurutmuş. Yüreklerini yakıyor...

Büyük ana, bu feryatları arasında bir hayale sarılmak için kucak açarak boşluğa atıldı. Göz yaşlarına karışan pek üzüntülü kahkahalar, hıçkırıklarla tıkana tıkana:

— Ali Lütfullah, sana su vermeğe... kanlarını silmeğe geliyorum... Yumma gözlerini, bak bana, büyük anana... Bilemedin mi? Ah yavrumun yavrusu...

Bu son acı verici iniltilerin ardından büyük ana yere düştü. Kaldırmak istediler. Ama acılı kadının ıstırap

çeken ruhu, sırma başlıklı yeşil develerin al tabutlarda şehit taşıdıkları kızgın savaş çöllerine uçmuştu.

*

**

Birkaç zaman sonra, garip tesadüflerden olarak büyük ananın öldüğü günün aynı saatında Lütfullah'ın şehit olduğu gerçekleşti. En imansızların bile «Les manifestations télépathiques des mourants» dedikleri bu anlaşılmaz sırlar ve kuvvetler nedir?

Dünyada ayrı düşen bu iki ruhun birbirini avutmak için öteki dünyada birleştiklerine insanın inancından tanıklıklar fışkırıyor gibi oluyor.

Tanrım, sen de, biz de, hayat da, ölüm de, varlıkla... hepsi de birbirine karmaşmış, içinden çıkılmaz, anlaşılmaz bir bilmeceyiz...

Tövbeler Tövbesi

POYRAZAĞA meydancığını yürü, turşucuyu geç, beş on adım git. Sağa yılan gibi dar bir sokak kıvrılır. Bu, gün görmez loş kıvrımların içine gir. Dön, dolaş, eğril, büğrül. Yol o kadar daralır ki adımını biraz sağa, sola çarpık atsan omuzun duvara dokunur. Böyle iki taraftan birine sürüne sürüne gidersin. Nihayet yandan tünel gibi bir delik görünür: Şeftali çıkmazı. Hasibe Hanım'ın evceğizi bu çıkmazın ta dibindedir. Ben ne kadar söylesem olayları, başından geçen kimsenin tatlılığıyla anlatamam. Evine gidelim de başından geçenleri kendi anlatsın. Bak dünyada neler oluyor.

*
**

Savaş yıllarında Hasibe Hanım, uğradığı gülünç bir felâketle tuhaf bir olayın kahramanı olmuştu. Hikâye İstanbul'a ağızdan ağıza pek çabuk yayıldı. Dar bir çıkmaz sokak kuyusunda yaşayan bu kadın, gürültülü filimlerin, büyük artistleri gibi çabucak tanındı, meşhur oldu. Hikâyeyi dinlemek için gelen kadın kalabalığıyla ev her gün dolup taşıyordu.

Yine bir gün Hasibe Hanım'ın küçük odası doldu. Düğün evi gibi kalabalık sofaya, merdiven başına kadar taş-

tı. O, eline kahvesini, sigarasını aldı. Bu iki keyif verici nesnenin dumanları arasında süzüle süzüle, dinleyicilerini sabırlıkla ağzına baktırıyordu. Anlatacaktı, ama biraz nazlanmak âdetiydi. Bu tuhaf macerayı tekrar tekrar anlatmaya doymaz, sanki kelimelerin tatlı şekeriyle herkesten önce kendisi zevk duyardı.

Dumanların kıvrımları içinde gençliğin hatırlayarak süzüm süzüm süzülürken Hasibe Hanım sinirli bir gülmeyle birden fıkırdadı. Sanki on sekiz yaşının sesini, ifadesini bulmak için kırıldı, döküldü. Ah, şimdi buruşuk yüzüne, kart sesine hiç yaraşmayan cilvelerle başladı:

— Bu yaştan sonra bana teklif ettikleri şeye bakınız. Tanrım kısmet etmesin. Olur şey mi hiç? Sen şeytana uydurma Allahım... Hanımlar, söylemeğe hacet var mı? Hepimizin başında... Bu savaş bizi bu hale getirdi. Çekmediğimiz yoksulluk, sıkıntı kalmadı. Şimdi bomboş gördüğünüz bu ev akşam üstü dolar. Oğullarım, kızlarım torunlarım vardır. Kimi kazanca gider, kimi okula. Hanımlar, bu kadar kişi gündüz çalışırız. Gene gerektiği kadar karnımızı doyuramayız. Onlar sokağa giderler, ben ev işine bakarım. Bu çarpık merdiveni belki yüz defa iner çıkarım. Sokaktan alıp getiren ben, pişirip de akşama önlerine koyan ben... Ne yapayım? İşte, elimden geldiği kadar çalışıyordum. Bana en zor gelen nedir, bilir misiniz? Hani şu Genel Geçim Dairesinin küçük küçük vesika defterleri var. Bunları her gün belediyeye götürüp tasdik ettirmek, mühürletmek için bilmem hangi efendiye götür, hepsinden bir türlü azar işit... Siz bu kadar nüfussunuz da, şu kadar fazla yazdırıyorsunuz da, yalan söylüyorsunuz da... daha bilmem ne çeşit, bin türlü azarlamalar... Önlerinde suçlu gibi olurum. Süklüm püklüm kalırım. Ne söyleyeceğimi bilemem. «Vallahi değil efendi,

ben çok şükür Müslümanım, dinini bütündür. Yalan kabul etmem» diye yeminler ederim. A, a... ne içleri bozuk herifler... Bir türlü inandıramam. Tamam işimizi bir parça düzeltiriz. Eski vesikaları getiriniz, onlar değişecek, yenilerini vereceğiz diye bir emir çıkar. Hay ilâhi işkembemiz, bağırsağınız değişsin. Bunlardan bir tanesini kazayla kaybedecek olursan yenisini vermezler. Sıkı sıkı saklasan eskisi geçmez. Hükümet işi mi dedin hanım? Geç... Beceremiyorlar işte... Bu vesika defterciklerinin üzerinde ince oya gibi gözle seçilmez yazılar, kenarları zımbalanmış pul pul bir şeyler... Arkalarında kırmızı, siyah sayılar var. Benim okuyup yazmam yok. Yaşım o kadar ileri değildir ama dertle, üzüntüyle vaktinden önce çökmüş bir kadının. Bu defterleri imama götürürüm, o ayırır. Üzerlerine işaret kor, bana verir. Bizim imam pek cingöz, pek beccriklidir. Elinden uçanlar kaçan kurtulmaz. İaşe memuruyla uyuştu. Tamam üç ayda ev sahibi oldu. İş beccrenin, kılıç kuşananın demişler... Onun için daha birçok şeyler söylüyorlar ama neme lâzım, günahı söyleyenlerin üstünde kalsın. O yaşta imam olmuş. Genç herif... Bir kere askerlik damarları oynadı mı... elbette her fenalığı yapacak. Ha, bakınız, kötülüğü varsa iyiliği de vardır. Güler yüzlü, şakacı adamdır. Vesika filân dolayısıyla bazen giderim de başı boş olursa biraz görüşür, gülüşürüz. «İmam efendi bu pahalılıkta halimiz ne olacak?» derim de «Hakkın var Hasisbe Hanım, şimdi kocakarılarından başka her şey para ediyor, her mal ateş pahasına çıktı» cevabını verir. Bir gün yine öyle imama gittim. Lâkin herif yerinde yok. İçine bakmadığım dükkân, aramadığım sokak kalmadı. Her tarafı fellik fellik dolaştım. Başka, uzak semtlere gittim. Bulamadım. Yer yarılmış, yerin dibine geçmişti işte... Ben böyle alık alık dolaşırken baktım kapı-

sı açık, koca bir daire... Temiz pak, genç genç polisler duruyor. Güzel güzel şık şık, yosma bir sürü karı fıkır fıkır, fingir fingir, alay alay içeri girip çıkıyorlar. Baktım, baktım. Bir şeye benzetemedim. Orası ne cami, ne hamam, ne de düğün evi... Böyle süslü karı kalabalığı nedir? Merakım arttı. Gittim. Şöyle kapıdan içeri başımı uzattım. Allah sizi inandırsın hanımlar, lavanta kokusundan başım döndü. Ya karıların merdivenden çıkarken birbirini gıdıklaya çimdikleye şakalaşarak gülüşmeleri bana pek acayip geldi. Daha doğrusu betime gitti. Kendi kendime: «Acaba içeride genç kadın sergisi mi var» dedim. A, öyle ya bu zamanda türlü görülp iştiliyor. Usulcacık bir genç polise yaklaşarak sordum:

— Baksana oğlum, burası neresi?

«Bilmem ne dairesi» dedi, anlayamadım, bir daha sordum. Cevap vermedi. Suratla öte tarafa döndü, yürüdü. A, merakım daha da arttı. Orta yaşlı bir polise yaklaştım:

— Efendi, düğün evi gibi buraya niçin dolup dolup boşalıyorlar? İçeride yüzyazısı mı var? Görülecek bir şeyse müsaade ediniz, ben de göreyim...

Polis güldü. Beni tuhaf bir bakışla süzerek:

— Büyük hanım, haydi işine... Üstüne vazife olmayan şeyleri anlayıp da ne yapacaksın, dedi.

O da yanımdan savuştu gitti. Şimdi aldı mı beni büsbütün kızılca bir merak? Üzüntüden çatlayacağım. Orada adam çok. Babayanî bir efendinin yanına gittim:

— Efendi, sen pek Müslüman bir zata benziyorsun. Beni meraktan kurtar.

Adamcağız şaşarak:

— Hangi meraktan?

— Bu taze karılar gülüşe oynaşa niçin buraya girip çıkıyorlar?

Bu Müslüman efendi derin derin içini çekerek:

— Ne yapsınlar hanım. Allahın takdiri böyleymiş.

— Niçin öyle derinden ah diyorsunuz? İçeride cenaze mi var?

— Cenaze yok. Şu kadınların alınlarındaki çirkin yazıya esef ediyorum.

— Efendi, ben size onların alınlarındaki yazıyı sormuyorum. Ne yapıyorlar içeride?

— Vesika alıyorlar.

— Ne vesikası?

— Artık sorına canım, haydi işine...

— Neye sormayacakmışım? Onlara var da bana yok mu? Bulgur mu veriyorsunuz? Şeker mi? Fakirlikse ben onlardan çok düşkünüm. Bir benim kılığımıza bak, bir de onlardaki süse, fantaziye bak... Mutlaka bir vesika da ben isterim. Yerini gösteriniz bana, nereden veriyorlar?

— Hay sen sabırlar ver yarabbi...

— Ya, efendim, bana gelince sabır, onlara gelince vesika. Çünkü ben kocakarım. Onlar gibi fingirdemiyorum. Göğsümü, kollarımı, bacaklarını göstermiyorum. Bakanlara değil, şikâyet için vaktin padişahına kadar çıkarım. Mutlaka bir vesika da bana vereceksiniz.

Adamcağız lâhavleler çekerek yanımdan savuştu. Ama şimdi sardı mı beni bir kızgınlık? Aldım başımı, dairesinin içine yürüyüverdim. Önüme geniş, çifte merdiven geldi. Yukarı çıktım. Genç karılar fıkır fıkır sofalarda salonlarda kol kola piyasa yapıyorlar. Bir tanesinin yanına gittim.

— Kızım burada ne dolaşıyorsunuz?

— Vesika almak için nöbet bekliyoruz.

— Ne vesikası yavrum? Erzak değil mi?

— Evet.

— Ne veriyorlar hanım kızım?

— Yağ, pirinç, şeker, irmik, ne isterseniz... Hem de en âlâsı...

— Hangi odadan veriyorlar?

— Bu sofadan aşağı doğru yürüyünüz. Bakınız, orada bir kapının önünde kadınlar birikmiş. O loşça koridorun içindeki kalabalığa siz de karışınız. «Muayene odasına gireceğim, ben de vesika almaya geldim» deyiniz...

— Hay Allah senden razı olsun güzel kızım. O mini-mini konca ağzını öpeyim...

dedim, yürüdüm. Arkamdan bayıla bayıla gülüştüler. Ben de doğru tarif ettikleri yere gittim. Genç karıları ite kaka ta önünde beklenen kapıyı buldum. Orada duran hademeye:

— Söyle içerideki efendilere, vesika almaya geldim. Çok beklemeye vaktim yok. Çabuk versinler...

Etrafımda bir kahkaha sağanağı koşturdu. Odacı:

— Haydi işine git hanım, sana vesika vermezler... dedi. Ben, öfkemden köpürdüm. Kapının önünde bir gürültü kopardım. İçeriden kasaplar gibi boyunca beyaz gömlek giymiş bir delikanlı çıktı:

— Nedir bu gürültü?
dedi.

Vesika istediğimi söyledim. Bir dolgun kahkaha da o salıverdikten sonra:

— Sana vesika veremeyiz.

— Ay niçin?

— Allah için...

O zaman yunıdum gözümü, açtım ağzımı:

— Sizi gidi devlet, millet hainleri sizi... Genç, oynak, güzel kızlara verirsiniz de bana vermezsiniz, öyle mi? Nedir kusurum? Onlar gibi cilveleşemiyorum diye ben açlıktan mı öleyim?

Bu sözlerim epey tesir etti. Gömlekli delinkanlının yüzü kıpkırmızı kesildi. Sonunda imana gelerek:

— Mademki böyle söylüyorsun, gel içeriye, sana da verelim...

dedi. Beni odaya aldılar. Beyaz gömlekliler etrafımı sardılar. Gülüşe gülüşe aralarında fiskos ettiler. Sonunda biri:

— Vesika verilecek kadınların yaşlarının sınırlandırılacağı hakkında bize bir emir yok ya... Mademki bu hanım mutlaka ben de alacağım diye ısrar ediyor, ona da verebiliriz...

Ben bu lakırdıları can kulağıyla dinliyor, her sözü

ayrı ezberliyordum. Bana orada ufak karyola gibi bir şey göstererek:

— Bunun üstüne arka üstü yat... dediler. Bu teklif bana pek acayip geldi.

— A, uykum yok, bir şeyim yok... Böyle vakitsiz niçin yatayım?

— Yat hanım, seninle uğraşacak değiliz. Dışarıda nöbet bekleyen bu kadar kadın var...

Şaşırdım. Basiretim bağlandı. Alıklaştım. Bir şeyler oldum. Ah, ne yapayım, hanımlar? Besbelli dedim, bu vesikanın karşılığı da böyle... Geçinme dünyası bu... En âlâ cinsinden yağ, şeker, pirinç ve erzakın hepsini almak için gösterdikleri yere upuzun yattım. Yüreğim güm güm atıyor. Çünkü ne olacağını bilmiyorum.

Sonra elinde parıl parıl bir aletle biri yanıma yanaştı:

— Aç, dedi.

— Neremi?

— ...

— Aa, Aa...

— Bağıрма, aç...

— Ay, niçin?

— Muayene edeceğiz. Bu kadında hiç bir hastalık yoktur diye eline bir vesika vereceğiz. Hangi genelevin semayesiysen orada müşteriye çıkarsın...

Ah, hanımlar, bütün sinirlerim boşandı. Bir haykırış haykırdım. Odanın camları şingirdadı. Yattığım yeri

de bir âlâ ıslattım. Uçkurlarım elimde kapı dışarıya bir fırlayış fırladım. Merdivenlere doğru kaçarım ama ne kaçarım... Arkamda genç orospular gülmekten kırılıyolar. Gidi kahpeler sizi... Bu yaşıma geldim, harama uçkur çözmedim. Dikiş kaldı namusum lekelenenecekti.

Hasibe Hanım, bu tuhaf macerayı o anda yeniden yaşıyormuş gibi sinirli bir utançla iki avucunu yüzüne kapadı. İki kat eğildi. Etli gövdesinin her tarafı titreye titreye güldü, güldü. Parmaklarının arasından boğuk boğuk:

— Ah, ah, orospu dubarasına uğradım. Yaşlandım diye büyük söylememeli... Bir kadın için her zaman tehlike var. Tanrım kazasından esirgesin. Bir daha veska mı? Tövbeler tövbesi...

Sonra çarpıntısını yatıştırmak için durdu, durdu. Sonunda baygın bir bakış ve ezik bir söyleyişle:

— Namusumu zor kurtardım, şükür Allaha... dedi.

S O N